

İraklı Hıristiyanlar:
İnanç yüzünden hep
ayrımcılığa uğradık

Fırat Mollaer: Çoğu
kişi Dink'in kimliğine
bakmıyor, onu
görmüyordu

**Faruk Eren'den
Hasköy'ün devrimci
tarihi:** Devrilen
mevsimler

Erdal Öz'e mektuplar:
Söylenmiş sözden
kurtul!

4

Iraklı Hıristiyanlar: İnanç yüzünden hep ayrımcılığa uğradık

9

Devrilen mevsimler

Murat Uyurkulak

14

1950'lerde Pazar Postası ve İkinci

Yeni

Emel Aksaç

22

Erdal Öz'e mektuplar: Söylenmiş

sözden kurtul!

Soner Sert

25

Rüyalarınızdan tanıyacağınız bir Murat

Gülsoy romanı: Ve Ateş Bizi Tüketiyor

Nida Dinçtürk

28

Fırat Mollaer: Çoğu kişi Dink'in

kimliğine bakmıyor, onu görmüyordu

Emek Erez

43

Etkinlik-Yeni Çıkanlar-Çok Okunanlar

Sayı: 49 | Mart 2019

Yayın Sahibi**AND Gazetecilik ve Yayıncılık,****San. ve Tic. A.Ş. adına**

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Kapak Tasarım

Cennet Sepetci

Katkıda BulunanlarEmek Erez, Soner Sert, Sadık Güleç,
Nida Dinçtürk, Murat Uyrukulak, Emel
Aksaç**Yönetim Yeri:**Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.
Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234
Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212)
3463635e-mail: info@gazeteduvar.com.tr
Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Umudun Peşinde, Süryaniler ve Asuri-Keldaniler Ortadoğu'nun artık yok olan Hıristiyan topluluklarından, ülkelerinden kaçmak zorunda kalan insanların öyküsünü anlatıyor. Buğra Poyraz, Hıristiyan hafıza mekanlarının yok edilmesini, yakılmasını, "Ayrımcılığa uğruyoruz ve başımızdan geçenleri anlatmak istiyoruz" diyen Iraklı tanıklıkların yaşadıklarını ve kitabın hikayesini Sadık Güleç'e anlattı.

Kayıp Bir Devrimin Hikâyesi: Bir Zamanlar Hasköy'de, İletişim Yayınları'ndan çıktı. Abisine âşık bir kardeşten, Faruk Eren'den dinliyoruz, Hayrettin Eren'in, nam-ı diğer, Hayri Hoca'nın hikâyesini. Yüzünde geniş bir tebessümle, yer yer sesli gülerken okuyor insan kitabı. Bittiğinde ise boğazında taş gibi bir yumruyla öylece kalakalıyor. Sonra sonuna eklenmiş fotoğraflara bakıyor sayfa sayfa. O da bitince bir ağlamak geliyor, içini çeke çeke, sessiz sessiz, usul bir ağlamak... Murat Uyrukulak imzasıyla...

Fırat Mollaer'in, "Kimlik Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık" adlı kitabı Metis Yayınları tarafından yayımlandı. Emek Erez'e konuşan Mollaer, "Çoğu kişi delik ayakkabılarıyla ölüme yatmış Hrant Dink'in kimliğine bakmıyor, onu görmüyordu. Yerde, evrensel, soyut, kimliğinden soyutlanıp tecrit edilmiş bir insan vardı" dedi.

Murat Gülsoy, yeni romanı "Ve Ateş Bizi Tüketiyor"da tüm okurlarını 'bir rüyayı yeniden görmeye' davet ediyor. Tek bir farkla: Zihninizde yaşadığınız tedirginliği Gülsoy'un güvenli kurgusunda tatmanıza imkân yok. Nida Dinçtürk yazdı.

Sevgili Erdal / Erdal Öz'e Mektuplar kitabı okurla buluştu. Mektupların temasını; hasret, özlem, istek, temenni, ekonomik ilişkiler ve siyasi meseleler oluştururken, kitabın içinde edebiyat dünyamızdan pek çok isim geçiyor... Soner Sert, 50'li yılların mektuplarını inceledi.

1950 seçimlerinin hemen ardı... CHP seçimi kaybediyor. Pazar Postası, 1951 Şubatı'nda ilk sayısını yayımlıyor. Yeni Dergi, Halkın Dostları, İkinci Yeni, Behice Boran'ın liderliğinde Türkiye İşçi Partisi... İkinci Yeni'nin şiir tavrının yarattığı tartışmalar... Ardımızda bıraktığımız yılların edebiyat tartışmaları! Emel Aksaç yazdı...

Marifet iltifata tabidir. İyi okumalar!

Anıl Mert Özsoy

Iraklı Hıristiyanlar: İnanç yüzünden hep ayrımcılığa uğradık

Umudun Peşinde, Süryaniler ve Asuri-Keldaniler Ortadoğu'nun artık yok olan Hıristiyan topluluklarından ülkesinden kaçmak zorunda kalan insanların öyküsünü anlatıyor. Hıristiyan hafıza mekanlarının yok edilmesi, yakılmasını, "Ayrımcılığa uğruyoruz ve başımızdan geçenleri anlatmak istiyoruz" diyen Iraklı tanıklıklarla anlatan kitabın İngilizcesi çıktı, yakında Arapçası da çıkacak.

Sadık Güleç

Irak ve Suriye'deki iç savaştan milyonlarca sığınmacının yaşadığı Türkiye'de görünmeyen kendilerini kaçıtları ülkede de gizlemek zorunda kalan başka mülteciler de var. Onlar Ortadoğu'nun en kadim halklarından Süryaniler ve Asuri-Keldaniler Ortadoğu'nun artık yok olan Hıristiyan toplulukları. Ortadoğu Hıristiyanları özellikle Irak'ta hiç dahil olmadıkları bir savaş ortamının ilk hedefleri oldular. Kitab-ı Mukaddes Yayinevi'nden çıkan Umudun Peşinde adlı kitap bu Hıristiyan topluluklardan ülkesinden kaçmak zorunda kalan insanların öyküsünü anlatıyor. Bu insanların yaşadıkları şiddetin tek sebebi ise sadece Hıristiyan olmaları. Bazıları IŞİD'in Musul'u ele geçirmesinin ardından kaçarken bir kontrol noktasında kimliklerinde Hıristiyan yazdığı için kurşuna dizilmişler. Beni en çok etkileyen öykülerden birisi ise kız torununu evinin bahçesinde omzunda taşıyan bir dedenin tam o sırada patlayan bir bomba ile torununu kaybetmesi oldu. Bu öyküleri bir araya getiren ve Ortadoğu Hıristiyanları konusunda çalışmaları olan Buğra Poyraz (Paris 8 Üniversitesi Fransız

Jeopolitik Entitüsü Doktora Araştırmacısı) ile Türkiye’de yaşayan Hıristiyan mültecilerin durumunu ve kitabın nasıl hazırlandığını konuştuk.

Yayına hazırladığınız kitap yalnızca Hıristiyanların yaşadıklarını değil, özel olarak Doğu Katoliklerinin başlarına gelenleri aktarıyor. Kimdir Doğu Katolikleri?

Ben uzun yıllar editör, araştırmacı ve akademisyen olarak Katolik Kiliseleri ile ilgilendim. Katolik denince sadece Latin Katolikler anlaşılır. Ama Doğu Katolikleri dediğimiz Katolikler de var. Ermeni Katolikler, Süryani Katolikler ve bu Asuri-Keldaniler gibi. Benim doktora tezim de Türkiye’li Asuri Keldanilerin 80 sonrası Avrupa’ya göçleri üzerine. Bu Asuri-Keldaniler Türkiye’ye körfez savaşından sonra geliyorlar. 1990 yılından sonra Türkiye’yi bir köprü olarak kullanıyorlar. Diyebilirim ki hepsi İstanbul’a geliyorlar. Tabii geliyordu demek gerekir. Buraya geldikten sonra Birleşmiş Milletler sığınmacı ofisi ve bazı konsolosluklar aracılığı ile bir başka ülkeye sığınmacı olarak başvurabiliyorlardı.

Burada Katolik kilisesi onlara hem ruhsal destek veriyordu hem de onlara uluslararası bağlantılar kurmak için bir imkân veriyordu. İstanbul’da Katolik Caritas Yardım Kuruluşu’nun tesislerinde 1994’ten beri bir okul var. Burada çoğunluğu Irak’tan gelen Asuri-Keldani öğrenciler kabul ediliyorlardı.

Bu mülteci akını 2014’den sonra daha da arttı. 2016 yılında valilikler şöyle bir karar aldı: “Tüm mültecilere biz sizi şehirlere dağıtacağız ve sosyal yardımlardan buralardan faydalanacaksınız, özel izin almadan bu şehirlerden ayrılmayacaksınız, istediğiniz gibi dolaşamayacaksınız ve büyük şehirlere akın etmeyeceksiniz” dendi.

‘RÖPORTAJLARI MÜLTECİ GENÇLER KENDİLERİ YAPTI’LAR’

Peki kitap fikri nereden çıktı. Nasıl hazırladınız?

Türkiye’de Arapça konuşabilen Katolik din adamlarının sayısı çok az. Bir elin parmaklarını geçmez. Bu din adamları o şehirlere gitmeye başladı. Bu şehirlerde bir gün içinde onlarca vaftiz ve arka arkaya düğünler yapmak zorunda kaldılar. Düğün salonları sahipleri de çok para istediler. Bunun nedeni olarak da şunu bahane ediyorlardı: Küçük şehirlerde Hıristiyanların düğün salonlarında ibadet ettiklerinin bilinmesi onların işlerini olumsuz yönde etkileyeceğini söylüyorlardı. Bu gidip gelmeler sırasında Iraklı Asuri-Keldani mülteci gençler bu din adamlarına başlarından geçenleri anlattılar. Şöyle dediler: “Bizim ailelerimiz bu sıkıntıları

‘Asuri-Keldaniler Türkiye’ye körfez savaşından sonra geliyorlar. 1990 yılından sonra Türkiye’yi bir köprü olarak kullanıyorlar. Diyebilirim ki hepsi İstanbul’a geliyorlar. Tabii geliyordu demek gerekir. Buraya geldikten sonra Birleşmiş Milletler sığınmacı ofisi ve bazı konsolosluklar aracılığı ile bir başka ülkeye sığınmacı olarak başvurabiliyorlardı. Burada Katolik kilisesi onlara hem ruhsal destek veriyordu hem de onlara uluslararası bağlantılar kurmak için bir imkân veriyordu.’

'Tanıklıklar daha çok Musul ve Bağdat'dan. Bu insanlar önce ülke içinde bir iç göç yaşadılar. Kitaptaki bazı tanıklıklarda detaylı şekilde anlatıldığı gibi, birçok Hıristiyan aile ülkelerinden ayrılmadan önce Ankava ya da Ninova ovasındaki küçük yerleşim birimlerine gittiler ve şehirlerinin terörden temizlenmesini ve eski hayatlarına geri dönebilmeyi beklediler. Bazıları geri döndü ve teröristlerin hedefi oldu. Kitapta tanıklıkları bulunanlar ne ovada ne büyük şehirlerde yaşayamayanlar.'

çektiler. İnsanlar neler yaşadığımızı bilmiyorlar. Ayrımcılığa uğruyoruz ve başımızdan geçenleri anlatmak istiyoruz" dediler. Fikir bu gençlerden çıktı. Röportajları mülteci gençler kendileri yaptılar. Röportajlar Arapça yapıldı. Bana çok iyi anlaşılmayan bir İngilizce ile röportaj metinlerini verdiler. Ben onları Türkçeye çevirdim ve yayına hazırladım. Kitab-ı Mukaddes Şirketi de yayımladı.

Kitapta tanıklıklarını anlatanların hepsi Iraklı mı?

Hepsi Iraklı. İki kişi hariç hepsi Türkiye'de yaşamış ya da hâlâ yaşıyor. Bir kısmı Ege Denizi'nde trajedi yaşamış.

Ortadoğu Hıristiyanları bölgenin en kadim topluluklarından. Benim'de Irak'ta bulunduğum dönemlerde dikkatimi çekmişti. Her şehrin, her kasabanın mutlaka bir Hıristiyan mahallesi var. Bir de şehrin sosyal yaşamının olduğu yerler bu mahallelerdi. Sanırım çok kadim bir uygarlık yok oldu.

Bazı yerlerde de iç içeler. Ben geçenlerde Ürdün'de Amman'daydım. Orada ayrı mahallelerde değil de iç içe yaşıyorlardı. Tanıklıklar daha çok Musul ve Bağdat'dan. Bu insanlar önce ülke içinde bir iç göç yaşadılar. Kitaptaki bazı tanıklıklarda detaylı şekilde anlatıldığı gibi, birçok Hıristiyan aile ülkelerinden ayrılmadan önce Ankava ya da Ninova ovasındaki küçük yerleşim birimlerine gittiler ve şehirlerinin terörden temizlenmesini ve eski hayatlarına geri dönebilmeyi beklediler. Bazıları geri döndü ve teröristlerin hedefi oldu. Kitapta tanıklıkları bulunanlar ne ovada ne büyük şehirlerde yaşayamayanlar.

'KENDİLERİNİ KORUYACAK BİR ÖRGÜTLENMELERİ YOKTU'

Bu insanlar Irak'ta hiç dahil olmadıkları bir savaşta ilk hedef haline geldiler. Neden?

Çünkü teröristlere göre dini olarak malları ve kadınları fet-hedilebilirdi. Bu yüzden hedeftiler. Kolay hedeftiler. Kendilerini koruyacak bir örgütlenmeleri yoktu. Asurilerin küçük ve lokal örgütlenmeleri vardı. Keldani Patriği onların ülkeden gitmemesi için çok çaba sarf etti. Kalanlara motivasyon verdi. Ama Keldani Kilisesi bir diğer yandan diasporadaki dini örgütlenmesi ve STK'ları ile – Iraklılar için özellikle Avustralya'da ve Amerika'da son derece güçlü bir şekilde onların kabul edilmesini sağladı. Bunların sığınmacı statüleri almalarına yardım eden en önemli kurumlar Asuri-Keldani dernekleri ve kiliseleri oldu.

Peki geride ne kadar Hıristiyan toplulukları kaldı?

Çok küçük topluluklar belki var. IŞİD'den kurtarılan bölgelerde patriğin gidip kiliseleri restore etmeye çalıştığını ben biliyorum. Tamamen bitmedi. Ama bazı yerlerde nüfusun yüzde kırkı Hıristiyan'ken yüzde onlara kadar geriledi. Basra Keldani Başepiskoposu Habib Nafali'nin 2018 yılının son çeyreğinde verdiği bir röportaja göre, 2003 yılındaki Amerika müdahalesinden önce Irak'ta 1,5 milyon Hıristiyan yaşarken bugün 250 bin Hıristiyan yaşamaktadır.

'GÜVENLİK ENDİŞELERİ VAR'

Peki Türkiye'de durum ne? Irak Hıristiyanları nerelere göç ettiler, nasıl yaşıyorlar?

İstanbul'da hep varlardı. Şimdi Samsun'da, Yalova'da, Kapadokya bölgesinde Kilis'te yoğun olduklarını biliyoruz. Hıristiyanlar mülteci kamplarında çok kalmak istemiyorlar. Ciddi bir güvenlik endişeleri var.

'BİZ HEP İNANÇ YÜZÜNDEN AYRIMCILIĞA UĞRADIK'

Türkiye gibi kaçtıkları ülkelerde de güvenlik kaygısı duyuyorlar mı?

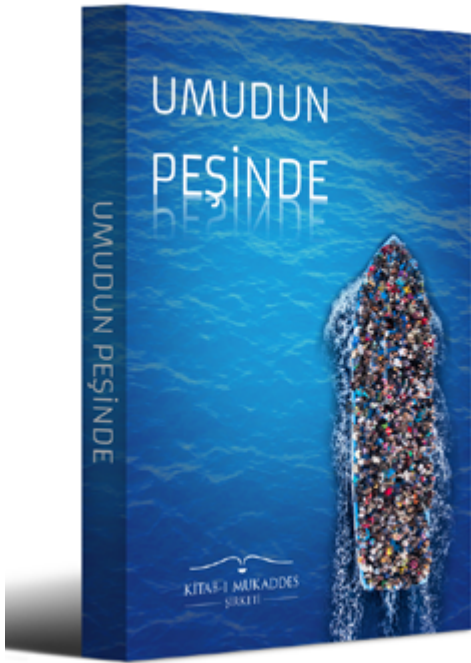
Bunların hiçbiri Türkiye'ye yaşamak için gelmiyorlar. Türkiye her zaman bir köprü. Şöyle düşünüyorlar: Biz hayata yeneden, sıfırdan başlayacaksa bu Müslüman bir ülkede olmayacak. Geleceğe ilişkin çocuklarına ilişkin kaygı duyuyorlar. "Biz hep inanç yüzünden ayrımcılığa uğradık. Müslümanlar tarafından ayrımcılığa uğradık. Bu yüzden yeni bir yaşam kuracağımız yer Müslüman bir ülke olmamalı" diyorlar.

Peki geri dönmeye ilişkin bir umutları var mı?

Benim yaptığım görüşmelerin hiçbirinde yok. Oradan ayrılmamak için son ana kadar direnenlerin başlarına felaketler geldiğini görüyoruz. Çok yalnız bırakılan bir azınlık. Bir yandan da Müslüman ülkelerde Hıristiyanlara Batı ülkeleri tarafından destek veriliyormuş gibi bir algı var. "Onlara bir şey olmaz onların arkasında Batı var" gibi. Bu algı Türkiye'de de var. Devletlerin sistematik baskılarıyla da Batı ülkelerine göçe zorlanıyorlar. Onları göçe iten yalnızca teröristler değil, devlet politikaları ve çoğu zaman şikayetlerinin duyulmaması, hak ihlalleri. Yalnızca Hıristiyanlar değil Yahudiler için de aynı algı var. "Onların arkasında İsrail ve Amerika var" gibi klişeler var.

Türkiye’den gitmek istediklerini söylediniz. Ama uzun yıllardır burada yaşamak zorunda kalanlar var, değil mi? Batı ülkeleri hemen bu Hıristiyanları kabul ediyor mu?

2017 yılına kadar Amerika, Avustralya ve Kanada buradan başvuran Iraklı Asuri-Keldani aileleri kabul ediyordu. Ancak kabul edişler çok yavaşladı. Ortalama altı ay ila bir yıl kadar bir sürede kabul edilirken şimdi iki yıldan fazla bekleyenler var. Türkiye’de bazı Hıristiyan din adamları valiliklere bölgelerindeki Hıristiyan mültecilerin sayısını gayri resmi bir şekilde sordular. Bunları kilisesi olan büyük şehirlere almak mümkün mü diye de sordular. Olumlu yanıt alınmadı. Yetkililer böyle bir ayrımcılık yapılamayacağını, Hıristiyanların büyük şehirlere gönderilip, Müslüman mültecilerin küçük şehirlerde ve kamplarda bırakılmalarının mümkün olmadığını söylediler. Pozitif bir ayrımcılık yapılabilir miydi? Hıristiyanların küçük şehirlerde ayrımcılık nedeniyle iş bulamadıkları düşünülürse yapılabilirdi, ama yapılmadı. Türkiye’deki Hıristiyan mültecilerin tam sayısı bilinmiyor. Ama bu kampları ve şehirleri dolaşan din adamlarına göre toplamda kırk bin civarında Iraklı ve Suriyeli Hıristiyan mülteci var. Ama hiçbir zaman bu sayı resmi olarak açıklanmadı. Din adamlarının gözlemi bu.

Umudun Peşinde, Buğra Poyraz, 128 syf,

Kitab-1 Mukaddes Şirketi, 2018

Kilise kayıtları çok önemli. Orada hem doğum hem vaftiz işleniyor. Örneğin Avrupa’da bir Katolik kilisesine gidiyorsanız ve aileniz hep o şehirde yaşadysa, sadece kilise kayıtlarına bakarak orta çağa kadar soy ağacınızı çıkartabilirsiniz. Ortadoğu’daki bu katliamlarda şunu görüyoruz: Önce şehrin kilisesi, manastırları ve buraların kütüphaneleri ile arşivleri yakılıyor. Bu yalnızca Hıristiyanlara gözdağı vermek değil, hafızayı yok etme amacı gütmektir. Bir şehrin Hıristiyan hafıza mekanlarını yakmak “biz burayı bir İslam şehri olarak yeniden kuracağız” mesajı vermektir. Geçmişte de şehirler bu yüzden yakılmadı mı? Kitabın hikâyesi bu. İngilizcesi de çıktı. Yakında Arapçası da çıkacak.

Devrilen mevsimler

Abisine âşık bir kardeşten, Faruk'tan dinliyoruz Hayrettin Eren'in, nam-ı diğer, Hayri Hoca'nın hikâyesini. Kitap İletişim Yayınları'ndan çıktı, adı "Kayıp Bir Devrimin Hikâyesi: Bir Zamanlar Hasköy'de"... Yüzünde geniş bir tebessümle, yer yer sesli gülererek okuyor insan kitabı. Bittiğinde ise boğazında taş gibi bir yumruyla öylece kalakalıyor. Sonra sonuna eklenmiş fotoğraflara bakıyor sayfa sayfa. O da bitince bir ağlamak geliyor, içini çeke çeke, sessiz sessiz, usul bir ağlamak...

Değişen fazla bir şey yok, vaziyet bugün de bildiğiniz gibi. Devletin "sinesi iman dolu" sahipleri aynı topraklarda yaşadıkları insanlara ülkenin kapısını işaret ediyor, beğenmiyorsa defol git, diye. Korkunç bir yalan makinesiyle durmaksızın hedef gösteriyor, yeni linçlere, sürgünlere, katliamlara, yağmalara sebep olabileceğini zerre umursamadan. Bitmek bilmez bir beka yaygarası; bir türlü yerleşilemeyen, sığılamayan, "yeterince fethedilemeyen" bir memleket, daimi teyakkuz hali; farklı olana, itiraz edene, hakkını arayana hain yaftası, kendi vatandaşına düşman hukuku... Hırsızlara, tecavüzcülere, katillere, işkencecilere işlemeyen hukuk... Bir ahlaksızlık, yüzüzlük, arsızlık seli; geriye kalan ıssız mezarlıklar, ağır yoksulluk manzaraları, dolup taşan hapishaneler, beton çölleri!

Murat Uyurkulak

Devletin kaybettiği yüzlerce, binlerce insandan biri Hayrettin Eren. 12 Eylül darbesinden kısa süre sonra, 21 Kasım 1980’de, 27 yaşındayken gözaltına alındı. Karagümrük Karakolu’na götürüldüğünü öğrendi ailesi. Karakoldaki kayıtlardan Siyasi Şube’ye gönderildiği anlaşıldı. Aile Siyasi Şube’ye gitti, Hayrettin Eren’in arabası şubenin bahçesinde duruyordu. Fakat şubede öyle birinin olmadığı söylendi. Aile tanık bulmak için cezavverlerini dolaştı, Hayrettin Eren’le aynı günlerde şubede tutulan arkadaşlarıyla görüştü. Hayrettin Eren’in Siyasi Şubede ağır işkence gördüğüne dair pek çok tanıklık vardı. Dilekçeler verdiler, dönemin yetkilileriyle ilgili suç duyurularında bulundular. Fakat devletten hep aynı cevabı aldılar: Bizde öyle biri yok! Hayrettin Eren 39 yıldır “yok”... Kayıp... Onun da annesi 39 yıldır cumartesi!

Abisine âşık bir kardeşten, Faruk’tan dinliyoruz Hayrettin Eren’in, nam-ı diğer, Hayri Hoca’nın hikâyesini. Kitap İletişim Yayınları’ndan çıktı, adı “Kayıp Bir Devrimin Hikâyesi: Bir Zamanlar Hasköy’de”... Hilmi Hacaloğlu, “Son zamanlarda okuduğum en iyi kitap. Önce şaşırtıyor, bayağı da güldürüyor, sonra çok ağlatıyor!” diye yazmış. Tam da öyle. Yüzünde geniş bir tebessümle, yer yer sesli gülererek okuyor insan kitabı. Bittiğinde ise boğazında taş gibi bir yumruyla öylece kalakalıyor. Sonra sonuna eklenmiş fotoğraflara bakıyor sayfa sayfa. O da bitince bir ağlamak geliyor, içini çeke çeke, sessiz sessiz, usul bir ağlamak...

Haliç’in kıyısında, çoğu civardaki fabrikalarda çalışan işçilerin yaşadığı Hasköy’deyiz. 1960’ların sonu, esasen 70’ler. Eren ailesi Biga’dan gelip yerleşiyor Hasköy’e. Anne Elmas ve baba Kemalettin işçi. Dört çocukları var. Cemile, Hayrettin, İkbâl ve Faruk. Bir gecekonduyu yapıyorlar, kiradan kurtuluyorlar. Eski bir Yahudi semti burası. Hâlâ yerleşik Yahudiler var, keza Ermeniler ve Rumlar da. Ama gidiyorlar yavaş yavaş. Sayıları hiç artmayan, hep azalanlar yani...

‘KOMUTAN DA PURO İÇİYOR, BEN MARLBORO’YA DÖNÜCEM’

Semt, nevi şahsına münhasır tipler geçidi... Çok naif, pek cümbüşlü bir Ertem Eğilmez filminin ortasındayız sanki. Kimler yok ki... Ölmüş Mustafa, Sapık Cengiz, Çocuk Murat, Leş Kemal, Beşli Şahabettin, Tuzlu Bekir, Şeşcaar Recep, Koyun Mehmet, Sincap Yakup, Malak Mehmet... Eski tüfek Komsomol Hasan’ı da unutmamak gerek. Rivayete göre, Nâzım Hikmet’in “Onlar umudun

‘Eren ailesi Biga’dan gelip yerleşiyor Hasköy’e. Anne Elmas ve baba Kemalettin işçi. Dört çocukları var. Cemile, Hayrettin, İkbâl ve Faruk. Bir gecekonduyu yapıyorlar, kiradan kurtuluyorlar. Eski bir Yahudi semti burası. Hâlâ yerleşik Yahudiler var, keza Ermeniler ve Rumlar da. Ama gidiyorlar yavaş yavaş. Sayıları hiç artmayan, hep azalanlar yani...’

düşmanındır” şiirinde söz ettiği, Karabüklü Tesviyeci Hasan...

Tiplerin orijinalliklerini anlatmak için birkaç örnek kâfi: Sapık Cengiz günün birinde bir horozun boynuna ip bağlıyor, çıkıyor İstiklal Caddesi'ne, horozu gezdirmeye başlıyor. Kendisine şaşkın bakanları da, “Siz köpek gezdirirken biz bir şey diyor muyuz?” diye azarlıyor... Beşli Şahabettin sirklerde çığırtkanlık yaparmış. Kafası güzel olunca eski günleri hatırlayıp çığırtıyor: “Midilli eşek, spenç horoz, filler de vaaaarrr!!” Yabancı kaçak sigara içen, ama devrimcilik icabı gönülsüzce Birinci'ye geçen Sincap Yakup, bir dergide Che'nin ağzında puroyu görünce, “Komutan da puro içiyor, ben Marlboro'ya dönücem,” diye tutturuyor.

Bu lakaplar, sonraları darbe mahkemelerinin iddianamelelerinde “kod isim” olarak yer almış...

Faruk'un meyhanesinde rakılar, Alpay'ın kahvesinde çaylar içiliyor... Ve bitmek bilmez sohbetler, tartışmalar... Konuşa konuşa, okuya okuya, büyük bir hızla solcullaşılıyor mahallenin gençleri. Neşenin, hınzırlığın, naifliğin eşlik ettiği infilaki bir politikleşme... Hayrettin Eren her zaman önde, kişiliği güçlü, sakın, oturaklı bir genç adam... Ayrıca kabiliyet küpü... Gitar çalıyor, resim heykel yapıyor, her tür tamirattan anlıyor, velhasıl eline her şey yakışıyor...

Toplumsal muhalefetin yükselmesi karşısında elbette boş durmuyor devlet. 1 Mayıs 1977, 16 Mart 1978, Kahramanmaraş, Çorum katliamları art arda geliyor. Devrimciler sertleşiyor. 70'lerin sonuna doğru devletin el altından kışkırttığı cehennemi bir kargaşa var artık, ölümlerin kararttığı umutlar, asılan yüzler, çatılan kaşlar, silahların kanlı hükmü başlıyor...

O zaman bile yaratıcılık eksik değil. Mahallenin devrimci gençleri Ş'leri 'Ç' diye söyleyen Tekin'i ne zaman görseler aynı nakarata başlıyorlar: “Façolara molotoflu kokteyl, burcuvalara dinamit, iyi mi...” Ali Abi Arabacılar'daki caminin karşısındaki binanın duvarını önce boydan boya beyaza boyayıp, kim bilir hangi vurulan arkadaşı için Arkadaş Z. Özger'in şiirini mısra mısra yazıyor: “Alnını dağ ateşiyle ısıtan dostum...” Faruk Eren'in deyişiyle, “henüz kapitalizm/anneler günü diyalektiğinin kurulmadığı günlerde”, devrimci gençler mahallenin annelerine hediyeler alıp dağıtıyor. “Belki hâlâ durur o hediyeler annelerimizin vitrinlerinde,” diye yazdığında Faruk Eren, cız ediyor insanın içi.

'Ali Abi Arabacılar'daki caminin karşısındaki binanın duvarını önce boydan boya beyaza boyayıp, kim bilir hangi vurulan arkadaşı için Arkadaş Z. Özger'in şiirini mısra mısra yazıyor: "Alnını dağ ateşiyle ısıtan dostum..." Faruk Eren'in deyişiyle, "henüz kapitalizm/anneler günü diyalektiğinin kurulmadığı günlerde", devrimci gençler mahallenin annelerine hediyeler alıp dağıtıyor.'

GENAZELER... GÖZALTILAR... KORSAN EYLEMLER...

Dostlar giderek dağ ateşleriyle ısıtıyor alınlarını. Sol içi çatışmalar da eksik değil. Faruk Eren olanca açıklığı ve dürüstlüğüyle anlatmaktan geri durmuyor bu kara sayfaları. İki devrimci grubun çatışmasında arada kalıp kalbinden vurularak ölen 10 yaşındaki Hasan sözcülemi... Babası da devrimci olan Hasan!

Kemal Bey'in ve Elmas Hanım'ın artık tek derdi çocuklarını korumak. Ama Hayri zapt edilecek gibi değil, çoktan ulaşamaz mesafelerin, ağır sorumlulukların insanı haline gelmiş, cebinden silah eksik olmuyor.

Hikâyenin kesif gibi bir kedere doğru aktığı sayfalar artık bunlar. Cenazeler, gözaltılar, korsan eylemler, çatışmalar... İstanbul Üniversitesi'nin kapısında bombayla ve taranarak öldürülen 8 öğrencinin tabutları, binlerce insanın refakatinde, Sirkeci'den kalkan arabalı vapura yüklenirken, Bülent Uluer'in söyledikleri nasıl dönüşsüz bir noktaya geldiğini anlatıyor: "Mesaj alınmıştır. Gereken gerektiği gibi yapılacaktır!"

O kesif kedere, Hayri'nin kayboluşunun ardından, sarsıcı bir tanıklık eşlik ediyor. Faruk Eren'in abartısız, sakin, ama zaten tam da öyle olduğu için daha da acıtan satırları başlıyor. Hayri'nin bir çatışmada yaralandığı için artık bükülmeyen sol işaret parmağının, abisini mezarlıklarda ararken kendileri için nasıl bir teşhis umudu haline geldiğini anlatıyor... Kaybedildiği günün öncesinde serbest bırakıldığı gözaltılarına ve tutukluluklarına, "Keşke salmasalardı, keşke kalsaydı hapiste," diye hayıflanıyor...

Onu son gördüğü günü yâd ediyor. Abi kardeş, Beyoğlu'nda Peter Sellers'in Pembe Panter filmi izleyip bol bol güldükleri, ardından Aksaray'da ilk ve son biralarını içtikleri o günü...

Annesini, babasını, ablalarını anlatıyor... İkbâl'in sahte kimlikle cezaevi cezaevi dolaşıp abisini arayışını... Cemile'nin evlerini neredeyse her gün basan polislerin karşısına cesaretle dikilişini... Oğlunun yolunu gözleyen Kemalettin Bey'in, Erdal Eren'in idamını öğrendiğinde arka odaya geçip sessizce iki rekat namaz kılışını... Annesinin cezaevi önlerinde, karakol kapılarında, Galatasaray meydanında, elinde Hayri'sinin son fotoğrafıyla bekleyişini; bir gün döner gelir diye oğlunun kıyafetlerini bugün bile saklayışını... Aile üyelerinin, belki işkencede delirmiştir de sokaklara salınmıştır diye, Hayri'ye benzediğini öğrendikleri bimekân,

meczip insanları görmek için semt semt dolaşmalarını... Ve oğullarını, kardeşlerini kaybeden devletin, yaralarını kanırtırcasına, on yıllarca Hayri'nin asker kaçağı olduğu bahanesiyle aileyi taciz edişini...

Faruk Eren'in anlattığı hikâyenin iki yerinde, anlatımın akışını bozan öyle manidar iki kırılma var ki, darmadağın oluyor insan... "Gözaltı süresi doksan güne çıkarılmıştı ve uzatılabiliyordu... Mevsimler devrilir. Zaten ilk günden telaşlıydık. Telaşımız paniğe dönüştü." Mevsimler devrilir, ifadesinde, koca bir 39 yıl yankılanıyor. Aniden geniş zamana geçişinde ürpertici bir isyan okunuyor ve belki hâlâ belli belirsiz bir umut... İkincisi daha da sarsıcı: "Bu kitabı yazarken yıllar sonra Ahmet Abi'yle yine Avanos'ta görüştük. Abimi Siyasi Şubede sadece bir gün gördüğünü söyledi. Çıplakmış. Üzerinde bir tek külot varmış. Kasım'dı, soğuktu, üşüyordur..." "Üşüyormuş" değil, "üşüyordur"! On yıllar sonra bile, abisi için duyduğu endişeyi, sanki biraz sonra yanına varacakmış da onu sarıp ısıtacakmışçasına, şimdiki zamanda ifade ediyor Faruk Eren. Evet, darmadağın oluyor insan!

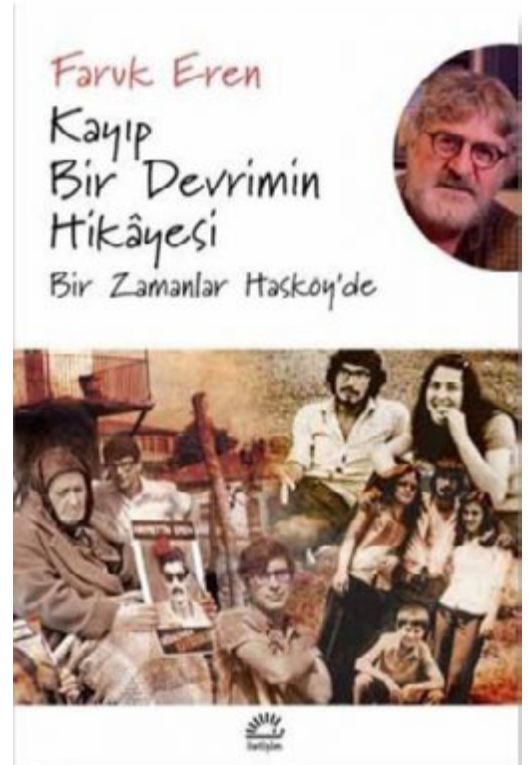
2012'de vefat ediyor Kemalettin Bey. Cenazesinde Faruk Eren annesine ve ablalarına sarılıp fısıldıyor: "Hep mezar aradık. Artık bir mezarımız var..."

Babası için Ambarlı'da bir camide mevlit okutmak istiyorlar. Hoca, "Bu mevlidi Kemalettin Bey'in kaybedilen oğlu Hayrettin Eren için de okuyacağız," diyor... Devamında şöyle yazıyor Faruk Eren: "Camiden bir feryat yükseldi..." Sarsıcı bir mim de buraya! O feryadın kime ait olduğu meçhul... Faruk Eren'e mi, İkbâl'e mi, Cemile'ye mi, Elmas Hanım'a mı? Söylemiyor Faruk Eren... Bir büyük insanlık feryadı olarak, öylece, sahipsiz, anonim bırakıyor.

Hayrettin Eren'i ve devletin kaybettiği yüzlerce insanı asla unutmamak sözüyle, hesabını er geç sormak yeminiyle bitireyim, bu uzun yazıyı.

Ama son sözü yine Faruk Eren söylesin:

"Ölüm kolay kabullenilmiyor, mezar olmayınca!"

Kayıp Bir Devrimin Hikâyesi-Bir Zamanlar Hasköy'de, Faruk Eren, 200 syf., İletişim Yayınları, 2019.

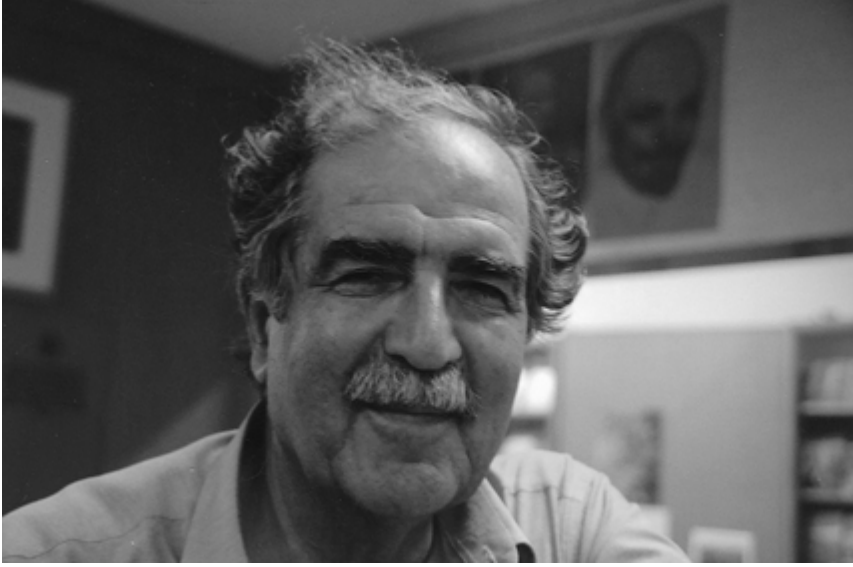
1950'lerde Pazar Postası ve İkinci Yeni

1950 seçimlerinin hemen ardı... CHP seçimi kaybediyor. Pazar Postası, 1951 Şubatı'nda ilk sayısını yayımlıyor. Yeni Dergi, Halkın Dostları, İkinci Yeni, Behice Boran'ın liderliğinde Türkiye İşçi Partisi... İkinci Yeni'nin şiir tavrının yarattığı tartışmalar... Ardımızda bıraktığımız yılların edebiyat tartışmaları!

Emel Aksaç

Dünyada ikinci savaşın yıkıcılığı ve neden olduğu halet-i ruhiye yaşanırken, Türkiye'de CHP'nin 1950 seçimini kaybetmesinin ardından Şubat 1951'de Pazar Postası dergisi yayımlanıyor. Dergide başyazar yani birinci sayfa yazarı, Falih Rıfkı Atay. Derginin ilk sayısında aydınları CHP etrafında kenetlenmeye çağıran bir yazı kaleme alıyor Atay. Pazar Postası, Kemalist bürokrasiyi değişen koşullara uyarılama çabası olarak görülebilir. Şüphesiz ki derginin bir edebiyat politikası da var, orta sayfalarda Nurullah Ataç 'Okuruma Mektuplar' başlığıyla yazılar kaleme alıyor. O zamanlarda 'özneci eleştiri' dedikleri tutumla yazıyor Ataç ve yazılmış olan öyküleri, romanları beğendikleri ve beğenmediklerine göre tasnif ediyor. Eskileri bilen üstatlar Nurullah Ataç'ın Türkiye eleştiri tarihindeki yerini kabul ediyor ve hakkını teslim ediyorlar. Derginin ilk sayılarında Yusuf Mardin'in şiirleri, yazıları, Salah Birsel'in yazıları, özellikle şiir üzerine düşündükleri, Can Yücel'in çeviri şiirleri var, repertuar zengin. Ancak büyük zenginleşme birkaç yıl sonra gerçekleşecek.

1956'da 15 Nisan sayısında Pazar Postası, 'Kurtuluş Yolu Solculuk' başyazısıyla çıkıyor. Artık derginin edebiyat politikası, İlhami Soysal ve Muzaffer Erdost tarafından belirleniyor, Nurullah Ataç'ın dergiyle ilişkisi kesiliyor, orta sayfa yazılarını artık bu yazarlar yazıyor.

Muzaffer Erdost'u, Muzaffer İlhan Erdost diye biliriz çünkü, kardeşi İlhan'ın 80 darbesi sonrası Mamak Cezaevi'nde katledilmesinden sonra ismine kardeşininkini de eklemiş. M. İlhan Erdost, Garip'ten sonraki İkinci Yeni'nin isim babası. 'İlhan İlhan' adıyla yayınladığı kitabı, İnsan Hakları Derneği'nin Ankara Şube Başkanlığı yaptığı döneme denk geliyor. Erdost da Soysal da ülkenin birçok gazete ve dergisinin Ankara temsilciliğini ve yöneticiliğini yapmışlar ve kitaplıklarımıza giren birçok yayın kazandırmışlar ülkeye... Üniversite yıllarında okumaya, anlamaya çalıştığımız Sol Yayınları'nı Erdost çıkarmıştı örneğin. Çeşitli kereler tutuklanmışlar, Türkiye'nin gazetecileri için açılan ağır ceza davalarının haddi hesabı yoktur ama İlhami Soysal, en azından o zamanlar için bu konuda başı çekenlerden sayılabilir. 1960'larda ülkenin büyük sermayedarlarına dönüşen ordu mensuplarını zamanında epey kızdırdığı gazete yazıları meşhurdur. Ordu-darbe karşıtı olduğunu anlamayın, o zamanlarda darbe karşıtlığı veya savunuculuğu bugünkü gibi külliyen yapılmıyor, darbeyi ordu içinde hangi grubun yaptığına göre değişiyor bu tutum.

BURJUVAZİ VE MEKTEPLİLERİN BUNALIMI

Edebiyat politikasını Erdost ve Soysal'ın belirlediği Pazar Postası'nda Ahmet Oktay'ın edebiyat yazıları, Ece Ayhan, Cemal Süreyya, Turgut Uyar'ın şiirleri, yani İkinci Yeni, buluşmaya başlıyorlar. Bakın başka kimler var... İlhan Berk, Asım Bezirci, Hüseyin Cöntürk, Yılmaz Güney, Bilge Karasu, Tevfik Çavdar, Sezai Karakoç, Erdal Öz, Demir Özlü, Özdemir Nutku, herkes burada.

1950'lerde toplumun gündelik hayatının maddi dönüşümü o kadar belirgin ki siyasal kadrolardaki değişimden çok daha etkili. 50 itibarıyla gerçekleşen göç dalgasıyla hızlanan mülksüzleşme, vasıfsızlaşma artıyor artmasına ancak sadece büyük şehre göç edenler için değil, hızla kapitalistleşen toplumsal ilişkiler ağı içinde tüm kat-

'Edebiyat politikasını Erdost ve Soysal'ın belirlediği Pazar Postası'nda Ahmet Oktay'ın edebiyat yazıları, Ece Ayhan, Cemal Süreyya, Turgut Uyar'ın şiirleri, yani İkinci Yeni, buluşmaya başlıyorlar. Bakın başka kimler var... İlhan Berk, Asım Bezirci, Hüseyin Cöntürk, Yılmaz Güney, Bilge Karasu, Tevfik Çavdar, Sezai Karakoç, Erdal Öz, Demir Özlü, Özdemir Nutku, herkes burada.'

manlarda değersizleşme hissi yaşıyor. Şunu söylemek istiyorum: İkinci savaş sonrası tescillenen mutsuzluk, daha önemlisi umutsuzluk, kapitalizme itirazın yanında hayata kızgınlığı, kırgınlığı da arttırmış durumda. Hiçbir örgütlenmeye izin verilmediği gibi sendikalar da lağvedilmiş durumda ve sınıf atlama, iyi yaşama hayaliyle yaşayan işçi sınıfının öncelikli olarak hayatta kalma mücadelesinin yanında, küçük burjuvazi ve mektepliler de bir bunalım geçiriyor. Her ne kadar Avrupalı gibi sıcak savaşı yaşamamış olsak da orada gelişen Varoluşçuluk akımı ve bu varoluş meselesi, tekil olanın meselesi, dünyayı sardığı gibi ülkeyi de sarıyor.

İKİNCİ YENİ’NİN KARŞI ÇIKIŞI

İkinci Yeni’yi gelişen teknolojiye, bilgiye ve bunlara sahip olanın iktidarına ve en önemlisi iyi yaşamının biçimini belirleyen bu ilerlemelere bir karşı çıkış olarak değerlendirebiliriz. Artık gündeliğinin kurallarını dahi kendi koyamadığı bir hayata mahkum olan kişinin, kendini, kişiliğini değersizleştiren ve ilerlemeye programlanmış ve dolayısıyla yüzeyselleşen, anlamsızlaşan, özneye, hataya, sırta yer bırakmayan hayat programına karşı çıkış...

Sait Faik’in öldüğü yıl, 1954’te Alemdağ’da Var Bir Yılan adıyla yayımladığı bir öyküsü var ki hiç sormayın... Sait Faik’in şiirli dili yani İkinci Yeni’nin ilk rüzgarı esiyor ve ardından Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreyya, İlhan Berk, Sezai Karakoç’la fırtınaya dönüşüyor. Sait Faik, bu öyküye kadar merkezi devletin resmi ideolojisini pek de fazla zorlamadan asker-sivil bürokrasinin, halkın tüm kesimlerini kucaklayan bir hümanizmaya sahip olduğunu, Kemalizmin böyle bir kapsayıcılığı, kucaklayıcılığı olduğunu varsayarak yazmıştı. Alemdağ’da Var Bir Yılan’la dayanılan dağlara yağın karları, güvenin boşa çıkışını, yeni bir ülke umudunun çığnenmişliğini, karanlığı hissediyoruz. Sait Faik, örtüyü kaldırıyor ve ardından diğerleri de aynı cüretle yazmaya başlıyorlar.

MEKTEPLİLER TATMİN OLMUYOR!

Hayatı ve şiirleriyle en büyük cüreti gösteren Ece Ayhan, Sait Faik için şöyle söylüyor: Sait Faik alaylıydı, dışarıklıydı. Dile, o güne kadar ifade imkanı verilmemiş, edebiyat dışı bırakılmış insanları, hayatları seferber ederek müdahale ediyordu. Ama ikinci savaş ertesinde resmi ideolojiden beslenen edebiyat, mekteplileri de tatmin etmemeye başlamıştı. Garip çıkışının devralınmış şairaneliğini teşhir etmesiyle edebiyat geleneği kendi içinde de kırılmıştı.

Garip, İkinci Yeni’nin öncesinde, 1940’larda Orhan Veli’nin erken ölmesiyle ehlileşmiş bir akım. Süreç içinde bir resmiyete kavuştu, sıçramasını durdurdu.

‘Hayatı ve şiirleriyle en büyük cüreti gösteren Ece Ayhan, Sait Faik için şöyle söylüyor: Sait Faik alaylıydı, dışarıklıydı. Dile, o güne kadar ifade imkanı verilmemiş, edebiyat dışı bırakılmış insanları, hayatları seferber ederek müdahale ediyordu. Ama ikinci savaş ertesinde resmi ideolojiden beslenen edebiyat, mekteplileri de tatmin etmemeye başlamıştı. Garip çıkışının devralınmış şairaneliğini teşhir etmesiyle edebiyat geleneği kendi içinde de kırılmıştı.’

Orhan Veli'nin ölümünden sonra, Melih Cevdet Anday gibi diğer Garipçiler yazmaya devam etti ancak onların Pazar Postası'nda esmeleri okunmuyordu. Sıradan insanın somut hayatına işaret eden Garip, şiiri diriltiyordu ancak İkinci Yeni'yi ayrı değerlendirmek gerekiyor. Onlar, Garip'in açtığı yolda ancak devam edenin değil de bastırılmış olanın diliyle, herkesin bildiği ama söylemediğini söyleme cüretiyle, Cumhuriyet Türkiye'sinde yaşanan mutsuzluğun itirafıyla, daha cüretkar olduğu kesin olan bir dille, sırta tahammülü olmayan, -yine yineliyorum; cüretkarlıktan geçici bir haz değil de bir hayat biçimi halini alan zevk, anlam, çıkış üretmiş- şairler bunlar.

Turgut Uyar'ın 'Ekmek vardı, tereyağı vardı utanılacak bir şey yoktu / bir şey daha yoktu ama kavrayamıyordum' dizeleriyle başlayan şiirini hatırlarsak... Devamında şöyle söylüyordu: 'Bizi tutkulara çağırdı otobüse, sosise, buzdolabına/ telefona, sinemalara, radyolara, bir sürü kancık sevdalara / sürü sürü mutsuz alışkanlıklara / yalana dolana, itliklere, keten elbiselere.' Sonunu ise şöyle getiriyor: 'Şimdi bu taşları biz çektik değil mi ocaklardan/ bu asfaltı biz döktük biz onardık değil mi / bu yapıları on iki kat yapmak bizim aklımızdı, biz kurduk istersek umursamayız ya. (Abluka burada başlıyor çünkü).'

Bu dizeyi paranteze almış, kurgulu şiirler onunkiler, kusursuz bir mantığın çağrışımlarıyla yazılmış, bunu farkediyorsunuz.

DÜNYAYI FARK ETMEK!

İkinci Yeniciler, Batı'da gelişen sanat ve şiir anlayışından, gerçeküstücülükten, müzik anlayışında, soyut resimden etkileniyorlar şüphesiz. Ancak birbirine pek de benzemeyen insanlar bunlar, bir örnek sayamayız hepsini. En önemli ortaklıkları kendi dillerini çok iyi bilmeleri olan bu insanların dünyayı fark etmek istedikleri muhakkak. Fakat başka başka hal ve ruhları olduğu da mutlak. Misal Turgut Uyar dergilerde, kendisiyle şiir, toplumsal ortam ve siyaset

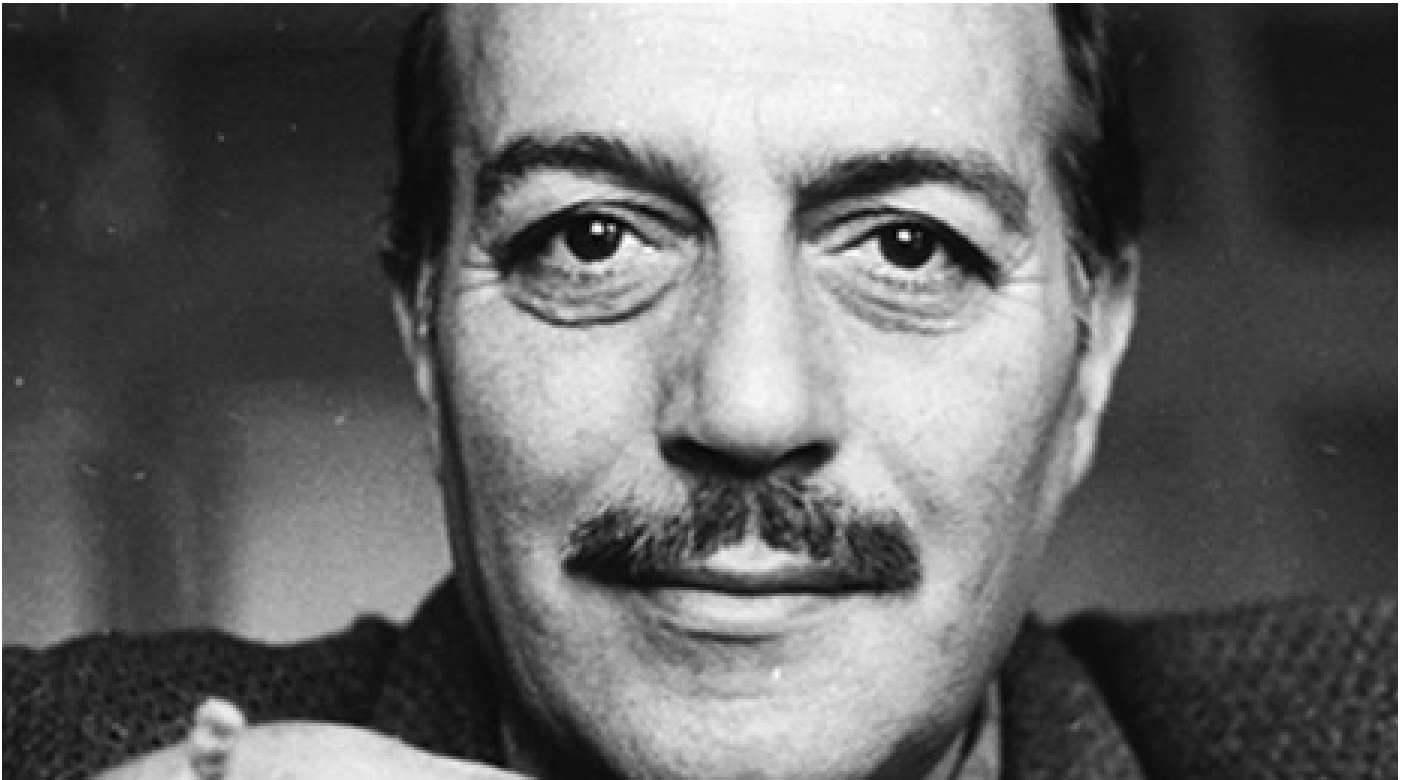
'İkinci Yeniciler, Batı'da gelişen sanat ve şiir anlayışından, gerçeküstücülükten, müzik anlayışında, soyut resimden etkileniyorlar şüphesiz. Ancak birbirine pek de benzemeyen insanlar bunlar, bir örnek sayamayız hepsini. En önemli ortaklıkları kendi dillerini çok iyi bilmeleri olan bu insanların dünyayı fark etmek istedikleri muhakkak. Fakat başka başka hal ve ruhları olduğu da mutlak. Misal Turgut Uyar dergilerde, kendisiyle şiir, toplumsal ortam ve siyaset üzerine söyleşilirken pek bunlardan bahsetmiyor. Cemal Süreyya ise daha konuşkan ve Batı'da gelişen akımlarla daha ilgili biri.'

üzerine söyleşilirken pek bunlardan bahsetmiyor. Cemal Süreyya ise daha konuşkan ve Batı'da gelişen akımlarla daha ilgili biri. Misal gerçeküstücülüğü şöyle anlatıyor Cemal Süreyya: "Gerçeküstücüler, dünyayı değiştirme planında Karl Marks'ın, hayatı değiştirme planında Arthur Rimbaud'un izinden gitmişlerdir."

Kendi izleğini de böyle özetlediğini anlıyoruz. Hakikaten iyi anlatıyor Cemal Süreyya. Bir yerde de şöyle diyor: "Şiirsel yetenek düşünceyi kapsayan ama yer yer onu aşan bir nitelik gösterir. Düz yazı, biz nasıl düşünüyorsak öyledir, şiir biz nasılsak öyle."

'ORHAN VELİ ŞİİRİ YAZMAK BENİ KURTARMIYORDU'

Turgut Uyar ise genellikle Demokrat Parti dönemindeki para patlamasından, kapitalistleşme ve kentleşmeyle birlikte insanın yalnızlaşmasından dem vuruyor. Kendisinin de büyük kentte yaşamaya başlamasıyla birlikte nasıl değiştiğini anlatıyor. "Artık" diyor "Orhan Veli şiiri yazmak beni kurtarmıyordu." 1959'da yayımladığı Dünyanın En Güzel Arabistan'ı kitabındaki şiirlerinde taşranın yerini büyük şehrin aldığı görülüyor. Ruhsuz ve biçimsiz evler olarak anlatıyor büyük şehri. 'Kan kentler' diye anlatıyor Ankara'yı İstanbul'u, kuşatılmış, bunalmış, yozlaşmış, yapay ve çıkarıcı ilişkilerle birbirine bağlanan insanlardan, 'kalabalıklar' diye bahsettiği gibi... 'Neon ışıklar altında kapkara bir kent' diye anlattığı İstanbul'un mektepli tayfaya verdiği hazzı, 'gümüş mehtap altında hırsızlama zamparalıklar..' gibi hafife alıyor. Dünyada ikinci savaştan sonra

gelişen ‘mutluluğa tapınma modasına’ katılmıyor bu insanlar... Büyük şehrin insana, hepimize ister istemez verdiği, şimdinin batağındaki sosyal iştahın ve bu iştahın giderilme biçimlerinin yapaylığından tiksinişmiş bir insan Turgut Uyar.

Pazar Postası’ndan sonra İkinci Yeni tayfası, 1960’larda Yeni Dergi’de buluşuyorlar. 1956’da dönüşüm yaşayan dergi için Muzaffer İlhan Erdost şöyle söylemişti: “Bu ayrılıkların bir araya geldiği ve yeni bir çekirdeğin içinde filizlendiği bir ortamın kurucu unsurlarından biri, o güne kadar görünmez kılınmış olan bir azınlık hayatının dillenmesidir Pazar Postası.” Kendini Türkçe ifade eden Kürt aydınların hakkını da teslim etmek gerekiyor. Ahmed Arif şiirleri, Yaşar Kemal öyküleri de Pazar Postası’nın en dikkat çekenleri.

İKİNCİ YENİ ‘GERİCİ’ Mİ?

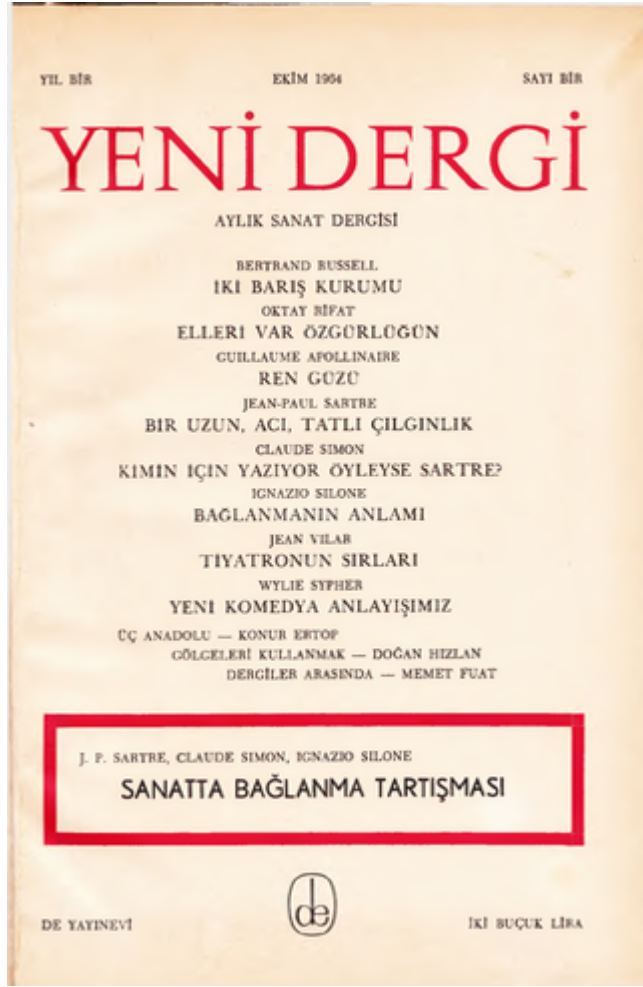
Derken, 1970’de Halkın Dostları dergisi yerini alıyor edebiyat hayatında ve İkinci Yeni’nin edebiyatını ‘gerici’ olarak nitelendiriyorlar. Özetle, bu şairleri ‘öznecilik’le suçluyorlar. Merkezi dünyanın iktidar sorunu çevresinde şekillenmiyor İkinci Yeniciler. Somut olanın, tekil olanın anlatılması konusunda çok ısrarcılar. Bu ısrar, dönemin devrimcileri ve soruşturmadan, kovuşturmadan, tevkifattan başını kaldıramayan solculara anlamlı gelmiyor elbette. Ancak maddi olanın şiirini kurma ısrarları için de kimseyi suçlayacak değiliz. Zaten orta sayfalarda şiirleri, yazıları yayınlanan İkinci Yenicilerin yanında Pazar Postası’nın ilk sayfalarında ‘Niçin Sosyalizmde İsrar Ediyoruz?’ minvalinde başlıklar atılıyor. İkinci Yeni içindeki çeşitlilik, alışılmamış olduğu için can sıkıyor.

POLİTİK KUTUPLAŞMA

İkinci Yeni’yi eleştirenler, genellikle Demokrat Parti’nin sosyalist harekete yönelik baskıcı politikalarıyla ilişkisini kurarak eleştiriyor. Politik söylemle belirlenen bir kutuplaşma var doğal olarak. Ancak, ilk kez mevcut kutuplaşmaların dışında edebiyatın kendine özgü varlık alanını yaşıyor İkinci Yeniciler. Esasen başka bir hayatı özleyen, isteyen kişiyi çağıran edebiyatı, yeterince politik olmamakla suçlamayı anlıyor ve fakat bu eleştiri haklı olsa da yetersiz bir argüman olarak kabul ediyorum.

Pazar Postası, on beş yıl yaşıyor. Son sayılarından birinde Cemal Süreyya’nın yazdıkları, esasen birbirine muhtaç olan sanat ve politikanın çekişmesini şöyle anlatıyor: “Devrimcilerle sanatçılar arasında her dönem bir saflaşma olacaktır.” Devrimcilerin sanatçılara karşı düşmanca bir tavra sahip olduklarını söylüyor ve aslında yakınıyor. Yeni bir dünya ve hayatı düşleyen devrimcilerin, sanatçıların ürünlerini yeterince etkili araçlar olarak görmedikleri

‘İkinci Yeni’yi eleştirenler, genellikle Demokrat Parti’nin sosyalist harekete yönelik baskıcı politikalarıyla ilişkisini kurarak eleştiriyor. Politik söylemle belirlenen bir kutuplaşma var doğal olarak. Ancak, ilk kez mevcut kutuplaşmaların dışında edebiyatın kendine özgü varlık alanını yaşıyor İkinci Yeniciler. Esasen başka bir hayatı özleyen, isteyen kişiyi çağıran edebiyatı, yeterince politik olmamakla suçlamayı anlıyor ve fakat bu eleştiri haklı olsa da yetersiz bir argüman olarak kabul ediyorum.’

dönemlerde olduğumuzu hatırlayın. Dolayısıyla edebiyatçıların bu suçlanmışlıkla karşı karşıya kalarak bir savunma geliştirmeleri de gayet normal. Cemal Süreyya, ilerleyen zamanlarda, 1969'da şöyle söyleyecek: “Şiir için elverişli dönem, devrim öncesi dönemdir. Çünkü o günlerde hem kurulu düzene karşı devrim, değerlerini üstlenilmekte, bunu yaparken de kendi içinde bir çelişme olmamaktadır. Hem de devrim tasarısıyla anlaşmazlık noktaları henüz belirmediğinden, bu üstlenme olayı daha güvenilir görünmektedir..”

1960'larda Türkiye'de, dünyanın hemen her yerinde olduğundan belki de daha fazla, sosyalistler ve edebiyatçılar arasındaki ilişki birçok boşluk içeriyor. Belki de bu boşluk her daim olacaktır. Politika alanındaki yenilgiler, edebiyatı doğuracak ve onunla aşılacak ve diyalektik bazen geriye dönerek işleyecektir. Şöyle ki; savunmaların yerini geçmişi sorgulamalar ve itiraflar, benim yerini sen, benim yerini o alacaktır ve antitez edebiyatla hayat bulacaktır.

YENİ DERGİ'DE SOSYALİZM

1970'de çıkmaya başlayan Yeni Dergi, sosyalist bir propaganda ile çıkıyor. İlk sayısından hemen anlaşılıyor ki başka dillerdeki sanat olayları, düşünce tartışmaları dilimize aktarılacak. Hemen eleştirilmeye başlanıyor, dönemin ruhu böyle. Bu tartışma ve karşılıklı atışma

ortamı, hem politikaya, hem edebiyata bir dinamizm kazandırıyor. Yeni Dergi'nin yayın yönetmeni, Mehmet Fuat, dördüncü sayıda şöyle bir açıklama yapıyor: “Benim işim politikayla değil, dünyada da vardır böyle örnekler, Ezra Pound faşisttir, Paul Eluard komünisttir ve her ikisi de çok büyük şairlerdir ve dolayısıyla işportamızda hep yer alacaklardır...” Mehmet Fuat ve Yeni Dergi, edebiyatın özerkliğini savunuyorlar. Şu hakkı teslim etmek lazım; bu dergi bir platform gibi. Çok geçmeden sonradan kurulacak olan Halkın Dostları'nın ve diğer grupların kendilerini ifade etmelerini sağlayacak bir tartışma zemini haline geliyor. Kafka, Lorca, Beat Kuşluğu, Marksist Edebiyat eleştirisi, bir roman tekniği olarak bilinç akışı, Çin şiiri... başlıklarıyla bir çok özel sayısı çıkıyor derginin. Yeni Dergi, 1930 ve 40'ların Varlık dergisinden beri ilk defa, edebiyatla entelektüel hayatın ayrılmazlığını temsil ediyor ve bunu resmi ideolojinin dışında yapıyor.

1970'li yıllarda sosyalist hareketin ahvali de fena, karmaşıklıklar fonunda durmadan bölünmeler yaşanıyor! 1975'te Behice Boran başkanlığında yeniden toparlanmaya girişen Türkiye İşçi Partisi, 1960'lardaki gibi sosyalistlerin resmi kürsüsü olma niteliğini taşıyamıyor artık. 1971 muhtırasının ardından, ünlü vecize-de söylendiği gibi yetmiş beş sente muhtaç hale gelmiş ve ardı arkası kesilmeyen öldürmelere, öldürülmelere tanık olmuş halk, bir darbe daha bekler hale geliyor ve çok geçmeden 80 darbesi yaşanıyor.

İkinci Yeni'nin dilini, yeterince politik olmamakla suçluyorlar vaktiyle, fakat bakın, Turgut Uyar'ın bu topraklarda değil yüzyıllara, binyıllara sari birikmiş acıyı, suskuyu anlatıverdiği ‘Yokuş Yol’a’ adlı şiiri hatırlayalım...

“güllerin bedeninden dikenlerini teker teker koparırsan / dikenleri kopardığın yerler teker teker kanar

dikenleri kopardığın yerleri bir bahar filan sanırsan / kürdistan'da ve muş-tatvan yolunda bir yer kanar

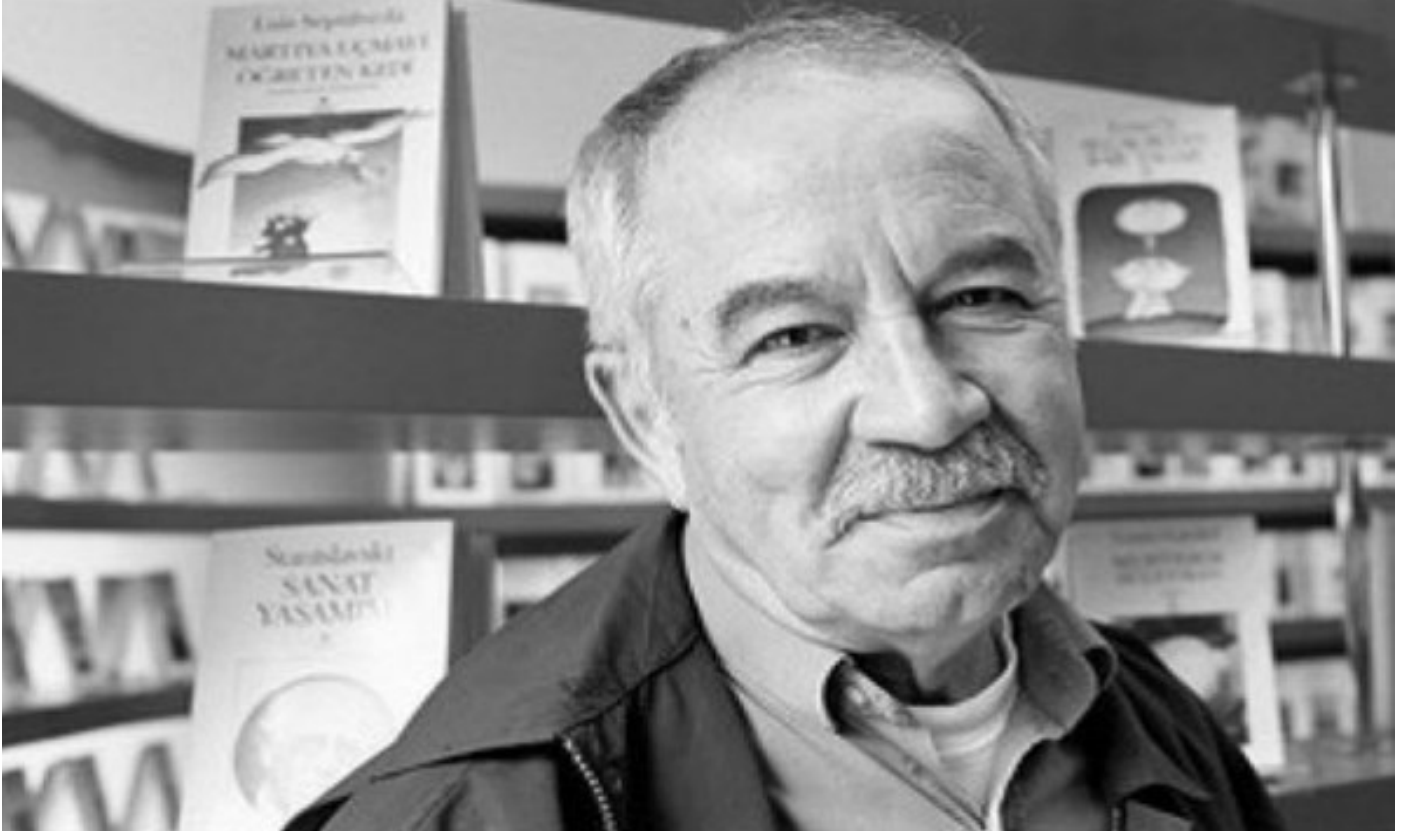
muş-tatvan yolunda güllere ve devlete inanırsan / eşkıyalar kanar kötü donatımlı askerler kanar

sen bir yaz güzelisin, yaprakların ekşi, suda yıkanırırsan / portakal incinir, tütün utanır, incirler kanar

bir yolda el ele gideriz, o yolda bir gün usanırırsan / padişahlar ve muşlar kanar, darülbedayiler kanar”

Erdal Öz'e mektuplar: Söylenmiş sözden kurtul!

Sevgili Erdal / Erdal Öz'e Mektuplar kitabı okurla buluştu. Mektupların temasını; hasret, özlem, istek, temenni, ekonomik ilişkiler ve siyasi meseleler oluştururken, kitabın içinde edebiyat dünyamızdan pek çok isim geçiyor...

Soner Sert

Yayıncı, editör ve her şeyden önce yazar Erdal Öz'ün, ellili yılların ortasından seksenlerin sonuna değin aldığı mektupların derlendiği, içeriğini elli kuşağı yazarların yazılarının oluşturduğu, Sevgili Erdal / Erdal Öz'e Mektuplar kitabı çıktı. Selim Bektaş'ın yayıma hazırladığı kitabın önsözünü kaleme alan Erdal Öz'ün oğlu Can Öz'ün belirttiği gibi "...bu mektuplar, geçmişe bakıp hayıflanmaktan çok günümüze bakıp bu insanları daha iyi görmemize yardımcı olabilirler."

Öncelikle şunu söylemekte fayda var: Skala ziyadesiyle geniş tutulmuş. Kitabın içinde pek çok isim var ve kitabı bitirip kapağını kapattığınızda, kendinizi, Cumhuriyet tarihinin en iyi yazarlarına/şairlerine dokunmuş gibi hissediyorsunuz. İçinde kimler yok ki! Yaşar Kemal'den Aziz Nesin'e, Yusuf Atılgan'dan Edip Cansever'e, Ülkü Tamer'den Onat Kutlar'a, İlhan Berk'ten Bilge Karasu'ya... Kitapta, hemen herkesin tutkuyla sevdiği bir yazarın/şai-

rin kelimelerine denk gelmek mümkün. Üstelik kapakta da belirtildiği gibi bu kitap, serinin ilk cildi. Dahası, şimdiden merak konusu...

'BİR DÖNEMİN ANLAMLAŞTIRMA ÇABALARINA TANIKLIK EDİYORUZ'

Öze yazılan mektupların temasını; hasret, özlem, istek, temenni, ekonomik ilişkiler ve siyasi meseleler gibi kavram ve hadiseler oluştururken, kitapta, belirli bir dönemin toplumsal ve bireysel yaşayışına, psikolojisine ve anlamlaştırma çabalarına da tanıklık ediyoruz. Ayrıca bu mektuplar, konu edinilen dönemin yayın dünyasının ekonomik ve stratejik ilişkilerini de masaya yatırıyor. Bu bağlamıyla bakıldığında, içeriğin tarihsel yanını da odağa aldığımızda "Sevgili Erdal", yayıncının el kitabı olmaya adaydır.

Tutkuyla sevilen, bir dizesi ya da bir cümlesiyle hayatla olan saf ilişkimizi niteleyen, onu eğip değiştiren yazar ve şairleri tanımak, onların günlük sorunlarına yakından bakmak ve yaratıcının ruh halini anlamak açısından da kitabın ziyadesiyle önemli olduğunu düşünüyorum. "50 Kuşağı" olarak nitelenen yazarların, aynı dönemde çıkıp, nasıl birbirlerinden farklı ruh hallerine bürünüp, iş ürettiklerini görmek de gözlerinizi kırpmadan bir sonraki mektuba geçme arzusu uyandırıyor.

'ÖLÜP GİTTİKTEN SONRA MI KADRİMİZİ BİLECEKLER?'

Bir yazarın/şairin başka bir yazara kalbini açtığını, dostluğunu ve samimi ilişkisini o çok sevdiğimiz karakterlerinin değil de kendi ağzından yazıyor oluşu, hayattan ve sanattan yakınlığı, günü ve geleceği niteleyişini, toplumun kendine biçtiği değeri okurken bizi hüzünlendirdiğini söylemek mümkün. Gülten Akın'ın 10 Ekim 1979 tarihli mektubunun sonuna iliştiği son sözler, ince bir sitemden öte, yazarın bu ülkedeki biçimlenişinin de sürekliliğinden dem vuruyor. "Yayınevinin bana artık yeterince ilgi ve özen göstereceğini umuyorum. Bu ikinci yeni kitaptan sonra, eskilerinin basılacağını filan. Ölüp gittikten sonra mı kadrimizi bilecekler."

Keza bana kalırsa, kitabın en dikkate değer bölümlerinden birini oluşturan Yaşar Kemal mektuplarında, dönem edebiyatının eleştirisini de büyük yazarın ağzından okumak mümkün. Kemal Tahir için söylediği, "O da kendisini

'Gülten Akın'ın 10 Ekim 1979 tarihli mektubunun sonuna iliştiği son sözler, ince bir sitemden öte, yazarın bu ülkedeki biçimlenişinin de sürekliliğinden dem vuruyor. "Yayınevinin bana artık yeterince ilgi ve özen göstereceğini umuyorum. Bu ikinci yeni kitaptan sonra, eskilerinin basılacağını filan. Ölüp gittikten sonra mı kadrimizi bilecekler."

iyi romancı sayarak öldü.” veya Milliyet Sanat’ta yer alan Aziz Nesin, Oktay Abdal ve Füzruzan’ın kaleme aldığı öykülerini topa tuttuktan sonra, “Bana ne, Allah belalarını versin hepsinin. Ben bir edebiyatın bu hale gelmesine yanıyorum.” diyerek mektubunu tamamlaması da tarihe düşülmüş bir kayıt maiyetindedir.

Yine bir başka bölümde Yusuf Atılgan’ın mektuplarını okurken, onun kişiliğine dair de pek çok şey görüyoruz. Sanata ve hayata bakış açısını ustaca kaleme alıp, kendi üslubuyla dile getirirken, edebiyat üzerine söyledikleriyle bugünün sorunlarını da sahiplendiğini gösteriyor. “Aynı theme’i işleyen iki yazarın kimi zaman aynı deyimleri, hatta aynı cümleleri kullandıkları oluyor. Dünyada söylenmedik söz yok, derler; evet ama söylenmiş sözden mümkün olduğu kadar kurtulmaya çalışmamız da gerekliymiş gibi geliyor bana.”

‘YENİ YALNIZLIKLAR BULMALI Kİ İNSANIN ANLATACAK ŞEYİ OLSUN’

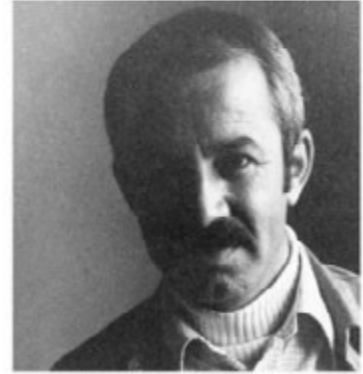
Henüz bölümün başında Edip Cansever’in mektuplarının içeriğine dair iki temel tema belirleyen Erdal Öz, sıkıntı ve yalnızlık mefhumları üzerinde duruyor. Cansever’in, rakı masalarından, muhteşem yalnızlığından ve samimi dostluğundan süzülerek dökülüp Erdal Öz’e ulaşan sözcükleri, ruhunuzu ele geçiriyor. “Eskittiğimiz yalnızlıklar işe yaramıyor. ‘Yeni yalnızlıklar’ bulmalı. Bulmalı ki, insanın anlatacak şeyleri olsun.”

Kitap, günümüz okurunu muhakkak bir yerinden yakalayacak ve sarsacak, diye düşünüyorum. Yazılan mektupların tarihsel karşılıklarını, o yazarın/şairin hangi yılda hangi eserini yazdığını düşündüğünüzde karşınıza çıkan psikolojik durum, o dönemde ortaya çıkan eseri farklı bir gözle görmenizi sağlayacaktır. Bir edebiyat alıcısının bir edebi eserle bireysel ilişkisi vardır. Mektup gibi edebi eser olarak nitelenen bir türün de her okur için farklı karşılıkları olacaktır. Son sözü, yine Erdal Öz’ün oğlu Can Öz’e bırakıyorum: “(Erdal Öz) Metni kendi yalnızlığıyla bırakmamız gerektiğini söylerdi hep ve bunu öyle güzel anlatırdı ki. Neticede her okur kendi evreninden okuyacaktır öyle değil mi?”

SEVGİLİ ERDAL

ERDAL ÖZ’E MEKTUPLAR

I. CILT

Yayıne Hazırlayan: SELİM BEKTAŞ

Sevgili Erdal / Erdal Öz’e Mektuplar, Erdal Öz, Selim Bektaş, 416 syf, Can Yayınları, 2019.

Rüyalarınızdan tanıyacağınız bir Murat Gülsoy romanı: **Ve Ateş Bizi Tüketiyor**

Nida Dinçtürk

Murat Gülsoy, yeni romanı “Ve Ateş Bizi Tüketiyor”da tüm okurlarını ‘bir rüyayı yeniden görmeye’ davet ediyor. Tek bir farkla: Zihninizde yaşadığınız tedirginliği Gülsoy’un güvenli kurgusunda tatmanıza imkân yok.

'Gece boyunca aranan karakterin emekli bir ağır ceza hakimi olması, bu arayışı yer yer ilahi yer yer bilimsel adalet sorgulamalarıyla buluşturuyor. Okur, ister istemez yargı mensuplarının verdikleri kararları, insan olarak her birimizin verdiği kararları ve vicdanımızla kurduğumuz ilişkiyi sorguluyor.'

İçinde oradan oraya savrulup bir türlü çıkış yolu bulamadığınız, niye orada olduğunu anlamadığınız nesnelere, "şimdi nereden çıktı" diyeceğiniz kişilerle karşılaştığınız rüyalar vardır. Havaleli bir gecenin ürünü gibi sancılı, sanki tüm gece boyu görmüşsünüz gibi yorucu. Uyandı-
ğınızda neye uğradığınızı şaşırır, kendi zihninizi sorgu-
larsınız. Vücudunuz tüm gece zihninizle beraber koşmuş
gibi yorgun olur bazen, kan ter içinde. Murat Gülsoy'un
yeni romanı "Ve Ateş Bizi Tüketiyor", tüm okurları tıpkı
böyle bir rüyayı yeniden görmeye davet ediyor. Tek bir
farkla: kendi zihninizde yaşadığınız tedirginliği Gülsoy'un
güvenli kurgusunda tatmanıza imkân yok.

"Ve Ateş Bizi Tüketiyor", akşam vakti çalınan bir kapıyla
başlıyor. Karakterimizin karşısında bulunduğu yaşlı, pek de
görüşmediği ama orada yaşadığını bildiği karşı komşusu
telaş içinde eşinin ortadan kaybolduğunu söylüyor ve
bulması için kendisinden yardım istiyor. İsimsiz kah-
ramanımız, cebinde kayıp komşusunun gençliğinden
kalma kimliğiyle tanıdığı, bildiği sokaklarda yeni bir
keşfe çıkıyor. Çok geçmeden mekânlar, kişiler ve nesnelere
tuhaflaşarak okurun etrafını bir pus gibi sarmaya başlıyor.
Sonuçta okur da isimsiz kahramanımızla beraber Gül-
soy'un çizdiği efsunlu labirentte birbirine açılan kapılardan
geçiyor, dehlizlere iniyor, saraylara giriyor, hayallere
dalıyor. Kahramanımız karşılaştığı durumlar karşısında
kimi zaman şaşkınlığa kapılıyor kimi zaman da muhteşem
bir coşkuyla yükselip varlığına, bulunduğu ana ve yaşama
şükrediyor. Onun ruh hali de romanın atmosferi kadar
tekinsiz.

BİR ŞEHİRLİ BİLİNÇALTI DÖKÜMÜ

Gülsoy, kahramanının yolculuğunu oldukça fantastik bir
atmosfer ve akış ile kurgulamış olsa da dünya ve insan-
lık gerçeklerine de temas etmeyi başarıyor. Şehirlerin,
dünyanın ve atmosferin dönüşümü, kirlilik, teknolojinin
yaşamımızda konumlandığı nokta derken, Murat Gülsoy
esasinda gerçek bir şehirli bilinçaltı dökümü sunuyor
bizlere. Hem duygusal ve ilkel imgelerden geri kalmayan
hem de gündelik hayattan süzdüğü bilgilerden mürekkep.

Gece boyunca aranan karakterin emekli bir ağır ceza
hakimi olması, bu arayışı yer yer ilahi yer yer bilimsel
adalet sorgulamalarıyla buluşturuyor. Okur, ister istemez
yargı mensuplarının verdikleri kararları, insan olarak her
birimizin verdiği kararları ve vicdanımızla kurduğumuz

ilişkiyi sorguluyor. Satır aralarında politika dünyasının koltuk sevdasına da göndermelerde bulunan Gülsoy, toplumla ve yönetim sistemleriyle bitmeyen zihinsel ve varoluşsal kavgalarımıza da ufak bir dokunuşta bulunuyor.

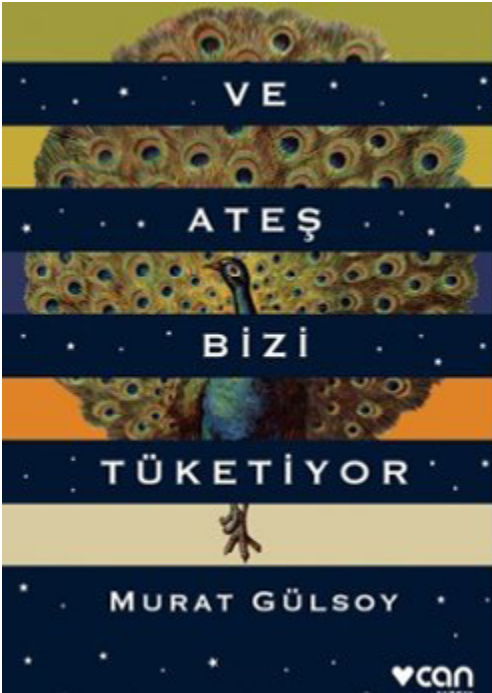
Murat Gülsoy'un bu anlatıda değindiği en dikkat çekici detaylardan biri de yazarlık ve yazma yolculuğu ile ilgili. Büyülü bir orman tasvirinin içinde, yazarların kendi kağıtlarını, kitaplarının ciltlerini hatta yazacakları mürekkepleri bile kendilerinin imal etmesi gerektiğinden söz eden karakteri ile yazarlığa, bir eserin yaratım aşamalarına dair derin bir sorgulamanın kapısını aralıyor.

BU RÜYADAN UYANDIĞINIZDA NE HİSSEDECEKSİNİZ?

Kahramanımız, bu kadar olgu arasında dolaşır, sıklıkla mekan değiştirir ve birçok karakterle karşılaşırken Murat Gülsoy'un incelikle hesaplanmış kurgusu sayesinde okur, akıştan da atmosferden de hiç kopmuyor. 'Hesaplanmış' ifadesiyle eserin edebi niteliğini yaralamak istemem fakat Gülsoy'un bunca ipe ve ilmekle ördüğü bu kurguda hiç düğümle karşılaşmamayı tarif edecek başka bir ifade düşünemiyorum.

Roman, araladığı tüm kapılar ve zihnimizde bıraktığı tüm sorularla bir ortaklık yaratıyor ve okurlarını adeta, içindeki yıkık lunapark sahnesindeki karakterleri gibi, ortada yanan bir ateşin etrafına topluyor. Hepimiz, ateşin yüzümüze yansıdığı kadarıyla ısınmaya çalışıyor, yani kendi payımıza düşen sorularla cebelleşiyoruz.

Peki, bizim isimsiz kahramanımız tüm bu arayış boyunca kimin peşinden gidiyor? Sadece tanımadığı yaşlı bir karşı komşunun mu, bir adalet arayışının mı, bir geçmişin ya da geleceğin mi yoksa tam olarak da kendisinin mi, bilmiyoruz. Bu, tamamen sizin bu rüyadan uyandıığınızda ne hissedeceğinizle ilgili.

Ve Ateş Bizi Tüketiyor, Murat Gülsoy,
280 syf, Can Yayınları, 2019.

Fırat Mollaer: Çoğu kişi Dink'in kimliğine bakmıyor, onu görmüyordu

Emek Erez

Fırat Mollaer'in, "Kimlik Tanınma Mücadelesi ve şarkiyatçılık" adlı kitabı yayımlandı. Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve şarkiyatçılık, kimlik kavram ve siyasetinin mahiyeti ve sınırları üzerine etraflı bir düşünme çabası: "Çoğu kişi delik ayakkabılarıyla ölüme yatmış Hrant Dink'in kimliğine bakmıyor, onu görmüyordu. Yerde, evrensel, soyut, kimliğinden soyutlanıp tecrit edilmiş bir insan vardı."

Fırat Mollaer'in, "Kimlik Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık" adlı kitabı, Metis Yayınları tarafından basıldı. Yazar, çok sık karşılaştığımız, kolaylıkla bir bağlama yerleştirilebilen genellikle de indirgemeci bir anlayışla ele alınan kimlik meselesini ayrıntılı bir şekilde tartışıyor. Böylece, görüyoruz ki kimlik sabit bir kategori olarak tanımlanamıyor: bulunulan yere, zamana, gündelik hayattaki karşılaşmalara göre değişen, hareketli, zıtlıklar içeren bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. Bunun yanı sıra tanınma mücadelesi ekseninde kimlik politikası hâlâ önemli yerde duruyorken güncel siyasette özellikle "kimlik politikası" ve "kimlikçi düşünce" arasındaki ayrımın kaybedildiğine de sıklıkla tanık oluyoruz. Mollaer'in metnin bana kalırsa en temel sorularından birini oluşturan bu konu, şimdimize dair de epey şey söylüyor. Kitabın Fanon ile ilgili bölümü bizi sömürge topraklarında kimlik meselesinin değişen anlamlarına götürüyor. Meselenin Said bağlamı ise, onun "dünyalar arasında" konumu ile birlikte ele alınarak, kimlik odaklı tartışmaları başka bir boyuta taşıyor.

Fırat Mollaer, "Kimlik Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık" kitabı ekseninde sorularımı yanıtladı ve bence kitabın sorularının nasıl zamanımızın güncel sorularıyla kesiştiğini gösteren bir metin ortaya çıktı.

BİR KİMLİK TANIMINA ULAŞMAK MÜMKÜN MÜ?

Kimlik dendiğinde genellikle şöyle bir tanımla karşılaşırız, "kişinin ben kimim sorusuna cevabı" ancak bu ifadenin aslında oldukça indirgemeci ve yetersiz olduğunu görüyoruz. En azından Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık kitabınız odaklı konuşursak, kimlik kolaylıkla tanımlanabilecek bir kavram gibi de görünmüyor. İçerisinde pek çok zıtlığı ve farklılığı taşıyan, kişinin bireysel varlığı ve toplumsal varlığını belirleyen 'hareketli', bir yere sabitlenemeyen bir kavram. Ne dersiniz, neden kimlik dediğimizde bu kadar çok etken devreye giriyor? Her şeye rağmen bir kimlik tanımına ulaşmak istesek nasıl ifade ederiz?

Çok doğru. Kimliğin tanımlanması zorluklarla dolu. Meselenin çetrefil niteliği "zaman nedir?"in cevabını kimse sormayınca bildiğini ama iş birine açıklamaya geldiğinde bilmediğini söyleyen filozofun durumunu hatırlatıyor. Kimlik ve zaman çok farklı terimler ama meselenin özü aynı galiba: Gündelik hayatın içinde kesinlikle bildiğimi-

'Kimliğin tanımlanması zorluklarla dolu. Meselenin çetrefil niteliği "zaman nedir?"in cevabını kimse sormayınca bildiğini ama iş birine açıklamaya geldiğinde bilmediğini söyleyen filozofun durumunu hatırlatıyor. Kimlik ve zaman çok farklı terimler ama meselenin özü aynı galiba: Gündelik hayatın içinde kesinlikle bildiğimizi düşünürüz fakat gömülü olduğumuz gerçeklikten çıkıp soru haline getirmeye çalıştığımızda durum karmaşık bir vaziyet alır.'

'Uğruna insan öldürülen bir kelime olduğu düşünüldüğünde paradoksal görünebilir ama kimlik, geçen yüzyılda sosyal bilimsel olarak keşfedilmesinin hemen ardından hızla banalleşmiş, enflasyonist kullanımı nedeniyle açıklama değeri azalmış terimlerden biridir.'

zi düşünürüz fakat gömülü olduğumuz gerçeklikten çıkıp soru haline getirmeye çalıştığımızda durum karmaşık bir vaziyet alır. İster X kimliğinin oluşumunun bütünsel açıklaması ister kimlik kavramının kendisinin izah edilmesi bağlamında yaklaşalım zorluk ortadan kalkmaz.

Kimlik kelimesinin harcıâlem kullanımıyla ilgili ek zorluklar da yığılıveriyor hemen önümüze. "Kimlik"e genellikle bir kelimenin taşıyamayacağı kadar fazla yatırım yapıyoruz. Bazen başka kelimelerle anlatabileceğimiz olguları da "kimlik"lendiriyoruz. Kurum kimliği, parti kimliği, futbol takımı kimliği, taraftar kimliği, marka kimliği, meslek kimliği, kent kimliği, semt kimliği vs. O kadar çok "kimlik" var ki... "Kimlik" her yerde. Görünüşte bir "kimlik toplumu" -yuz. Fakat bir an durup düşünelim: Gerçekten bu kadar çok kimlik mi var yoksa farklı fenomenleri "kimlik" potasına mı indiriyoruz? Anlaşılan o ki, çoğu zaman -yapı, birlik, bütünlük, karakter, özdeşleşme vb.- başka kelimelerle ifade edebileceğimiz sorunları kimliklendiriyoruz. Bununla ilgili sıklıkla karşılaşılan bir başka örnek de sınıf veya statü türünden analitik araçlarla anlaşılabilir toplumsal-siyasal olguların yorumcular tarafından gelişigüzel biçimde kimliklendirilmesi. Hal böyle olunca, kimlik bir tür dopingle çözümleme unsuru olarak merkeze yerleşiyor, kazandıkça çok az şeyi çözümlenmeye yarıyor.

Uğruna insan öldürülen bir kelime olduğu düşünüldüğünde paradoksal görünebilir ama kimlik, geçen yüzyılda sosyal bilimsel olarak keşfedilmesinin hemen ardından hızla banalleşmiş, enflasyonist kullanımı nedeniyle açıklama değeri azalmış terimlerden biridir. Açıklayıcılığındaki düşün nedenlerinden biri de kimliğin ezel ebed var olmuş bir gerçeklik gibi anlaşılması. Kimliğin sadece çağdaş durumlara değil insanlık tarihinin neredeyse tümüne yansıtılması da söz konusu banalleşmeye katkıda bulunuyor.

'KİMLİĞİ İKİ FARKLI BAĞLAMDA ELE ALIYORUM'

Kitapta kimliği iki farklı bağlamda ele alıyorum: kimlik kavramı ve kimlik politikası. Bu bağlamlardan ikincisi tarihsel olduğundan somut açıklamada görece bir kolaylık sağlar. Oysa ilki buna sürekli direnir. İngilizcedeki "identity"nin dilimizde iki karşılığı var malum: "özdeşlik" ve "kimlik". Özdeşliği hareketsiz bir kavram olarak açıklamak daha kolaydır (zâten genellikle felsefe ve metafizikte değişmez ilkeleri ifade etmek için kullanılır bu kavram). Fakat kimlik ancak hareketli bir kavram olarak tasavvur edilebilir. Böyle kavramları tanımlamak zor olsa bile birtakım alış-

tırmalarla çözümlene açısından tatmin edici bir noktaya ulaşılabilir. Platon Devlet'te kendi tanımladığı anlamda önceden bulunmayan kavramları, örneğin adaleti anlatmak istediğinde belli imgelere ve mitoslara başvurur. Uygarlığın Huzursuzluğu'nda benliğin veya kendiliğin içeriğini araştırırken yakın imge içeriklerine başvuran Freud bu eski usûlü takip eder. Kitapta kimlik kavramını bir arada bulunan farklılık veya zıtlıklar anlamındaki müzik terimi olan ve Edward Said'in kendi çok katlı kimliğini anlatırken kullandığı kontrapuntal'ın imgesiyle düşünmeyi öneriyorum.

'KİMLİK AYNI ZAMANDA TANINMA POLİTİKASININ DA KONUSUDUR'

Politika boyutuna bakarak da anlayabiliriz kimliğin neye benzediğini. Kimlik politikasının ilk aşaması olarak görülen siyah hareketi ve feminist harekette bir tikellik vurgusu karşımıza çıkar. O zamana kadar liberal kuram ve uygulamalarda "evrensel"i temsil ettiği veya "evrensel" olduğu düşünülen "beyaz"a ve "erkek"e karşı bir tikellik vurgusu. Kimlik (politikası), bizi o meşhur gerilimle yüz yüze bırakır: tikellik-evrensellik. Şüphesiz, kişilere toplumsal rollerden farklı bir anlam sağlayan, topluluk dayanışmasındaki gibi bir tikelliktir burada söz konusu olan. O halde, tikellik ve anlam olmak üzere iki öge öne çıkıyor. Ayrıca burada kimlik bir hoşgörü retoriği içinde yer almaz. Hoşgörü, tarafların konumlarını değiştirmeyen, sistemi sürdürmeye, durumu idare etmeye yarayan bir katharsis anıdır. İşte bu nedenle, hoşgörünün yerini tanınma talebi almıştır. Tanınma, kimliklerin tanınmasını daha yapısal bir politik faaliyeti de koşturmak suretiyle sağlayacaktır. Demek ki, kimlik aynı zamanda bir tanınma mücadelesi ve tanınma politikasının da konusudur.

Kitapta, kimlik kavramını belirginleştirmek üzere bazı yakın imge içeriklerine başvururken bir yandan da kimlik politikasına yönelerek kimliği tikel-evrensel gerilimi, anlam ve tanınma mücadelesi/politikası bağlamında yorumlamaya çalışıyorum.

Kitabın hemen başında Hrant Dink'e dair bir örnekle karşılaşıyoruz. Üzerine düşününce gerçekten konunun katmanlarını da görmemizi sağlayan bir duruma dikkat çekmişsiniz bana göre. Hrant'ın katledilişi çok farklı grupların tepkisini çekmişti ve aslında yatay bir yas hareketine de dönüşmüştü. Bu çoğunluğu etkileyen durumun, sizin tabirinizle "İnsan Hrant Dink'in delik ayakkabıları" sosyal adalet

'Kitapta, kimlik kavramını belirginleştirmek üzere bazı yakın imge içeriklerine başvururken bir yandan da kimlik politikasına yönelerek kimliği tikel-evrensel gerilimi, anlam ve tanınma mücadelesi/politikası bağlamında yorumlamaya çalışıyorum.'

Fırat Mollaer

ve bölüşüm meselesiyle de ilişkilenerken daha geniş bir kesimde tepkiye neden olurken, devreye “İnsan Hrant Dink bir aktivist ve Ermeniydi” cümlesi girdiğinde aynı geniş kitlenin tepkisini göremiyoruz ne değişiyor? Bunun bir şekilde “tanınma mücadelesi” ile ilgili olduğunu da düşünürsek bu bağlamda bize neler söyleyebilirsiniz?

Evet, boylu boyunca yatan Hrant Dink fotoğrafı toplumda büyük bir etki yaratmıştı. Çarpan bir fotoğraftı. İşlevi itibarıyla Roland Barthes'ın Çağdaş Söylenler'deki “Çarpan Fotoğraflar” denemesinde kastettiğine benzer bir durum. Barthes “dehşetin kendisiyle karşılaştırmayan” fotoğraflardan söz eder o denemede. Biz dehşetin tikel politik kaynağını açığa çıkarmayan, hatta genel algılanışında bunu örten bir fotoğraf olduğunu ekleyelim. Bir “insan” vardı o fotoğrafta ya da bir çok kişi bir insan görmüştü, “evrensel” bir insan, aktivist bir Ermeni değil.

Bölüşüm politikası üzerinde düşünürken bu fotoğrafı hafızamızda canlandırmaya çalıştım. Çünkü bölüşüm politikasında muhatabın kimliğine bakılmaz, kişi evrensel bir insan olarak soyutlanır. Fotoğrafın yarattığı etki de buna benziyordu. Çoğu kişi delik ayakkabılarıyla ölüme yatmış Hrant Dink'in kimliğine bakmıyor, onu görmüyordu. Yerde, evrensel, soyut, kimliğinden soyutlanıp tecrit edilmiş bir insan vardı. Olsa olsa ekonomik koşullar tarafından örülenmiş cansız bir “insan”...

Bölüşüm politikasının eksikliği de evrenselliği ileri sürerken tikelliği boşlamasından kaynaklanıyor. Kitabın önsözünde yer alan ve bu fotoğrafla birlikte düşünmeye çalıştığım Karamazov Kardeşler epigrafını muhakkak hatırlarsınız. Dostoyevski'nin roman karakteri orada diyor ki, insanlığı neredeyse kutsal bir yönelişle seviyorum, gelgelelim tek bir insanla, tekil insanla yan yana gelmeye dahi dayanmam. Bu metnin bazı kısımlarında liberal hümanizmin sıkı bir eleştirisini buluruz. İnsan soyuttur bu ideolojide, soyut kelimesinin eski karşılığıyla daha iyi ifade edebiliriz sanıyorum: mücerrettir, yani tecrit edilmiş, sınıfından, cinsiyetinden, kimliğinden tecrit edilmiş.

Bu durumda elimizde mutlaklaştırılmış tek bir politika bulunur: İnsanlara soyut varlıklar muamelesi yapan, bunu yaparken onların tikelliklerini dışarıda bırakan evsencilci hümanizm politikası. Bunun toptan faydasız olduğunu iddia etmiyorum, yanlış anlaşılmasın. Klasik sol, sosyal demokrat, sosyalist politikalar buna dayanır ve birçok iş görür. Bunlar insanların sınıflarını gözetir, liberal hümanizmi aşarlar. Ancak evsencilci kalmaya devam ederler. Tikelliği içirme kaygıları azdır. Evrensel bir kategori olarak sınıfın sorunları çözeceğine inanırlar... Doğrusu, bu politika kategorik olarak değil tek başına yararsızdır.

'BÖLÜŞÜM POLİTİKASI VE TANINMA POLİTİKASI'

Elimizde klasik anlamda iki politika yapma biçimi bulunuyor: Kitapta çağdaş tanınma kuramcılarının aracılığıyla tartıştığım gibi, bunlardan biri bölüşüm politikası, diğeri ise tanınma politikasıdır. İlki, Kantçı bir ilkeyle insanlara büyük insanlığın eşit üyeleri olarak muamele yapmak üzere evrenselliğe yönelir (burada bölüşüm politikasının liberal tipinde eşitliğin biçimsel olduğunu belirtmeli). İkincisi ise, tikelliğin veya Lionel Trilling'ten hareketle ifade edersek Rousseaucu bir ilkeyle özgünlüğün tanınmasına yönelir.

Bunlar kolayca sentezlenemezler. Hazır reçeteler de bulunmuyor. Farklı tarihsel ve (politik) coğrafi koşullarda farklı çözümler üretmeye çalışmaktan başka yapacak bir şey yok sanırım. Kitapta her ne olursa olsun özgürleşmeci bir politika yaklaşımının bu iki politikayı birleştirmesinin gerekliliğinden söz ediyorum. Aksi takdirde Hannah Arendt'in "insan haklarının çıkmazları" bağlamında müthiş bir vukufiyetle yazdığı gibi "dünya, insan olmanın soyut çıplaklığında kutsal olan hiçbir şey bulmamıştır." Hakikaten Hrant Dink o fotoğrafında "çıplak"tır, kimli-

'Kitapta her ne olursa olsun özgürleşmeci bir politika yaklaşımının bu iki politikayı birleştirmesinin gerekliliğinden söz ediyorum. Aksi takdirde Hannah Arendt'in "insan haklarının çıkmazları" bağlamında müthiş bir vukufiyetle yazdığı gibi "dünya, insan olmanın soyut çıplaklığında kutsal olan hiçbir şey bulmamıştır." Hakikaten Hrant Dink o fotoğrafında "çıplak"tır, kimliğinden soyulmuş veya soyutlanmış olması anlamında çıplaktır ve bu çıplak insanlıkta hiçbir kutsallık yoktur.'

ğinden soyulmuş veya soyutlanmış olması anlamında çıplaktır ve bu çıplak insanlıkta hiçbir kutsallık yoktur.

‘HRANT DİNK HEM BİR İNSANDI HEM DE BİR ERMENİ AKTİVİST’

Bu akıl yürütme bizi “insan hakları”nı radikalleştirmeye de sevk etmeli. Söz konusu radikalleştirme ise, içeriksiz, tikelliği boşlayan, politik içeriği etikte söndüren soyut evrenselciliği aşmakla başarılabilir. Hrant Dink hem insandı hem de bir Ermeni aktivist. Onun tikelliğini yok sayıp evrensel insanlığın söz etmek, ancak liberal empati veya apolitik merhamet duygularının sonucu olabilir. Hrant’ın katledilmesine yol açan tikellekle ilişkili nedenleri karartan aldatıcı duygulara da dönüşebilir bunlar.

“KİMLİKÇİ DÜŞÜNCE” ve “KİMLİK POLİTİKASI” AYRIMI NASIL GÖZDEN KAÇIYOR?

Güncel siyasette çok karıştırıldığını düşündüğüm bir meseleyi enine boyuna tartışıyorsunuz Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık kitabınızda. “Kimlikçi Düşünce” ve “Kimlik Politikası”. Gündelik yaşamda kimliğiniz ile ilgili karşılaştığınız bir ayrımcı tutumu dile getirirken veya ülkemizde yaşayan ‘farklı’ bir grup kimliği ile ilişkilenen bir hak talebinde bulunduğunda, sıklıkla “kimlik siyaseti” yapmakla suçlanır. Veya bütünün içinde erimesi istenir bunun şöyle dillendirildiğine de tanık oluruz, “biz çocukluğumuzda komşumuzun kimliğini bilmezdik” denir ve hâttâ milliyetçilik yapmakla bile suçlanabilir. Bu nedenle bize, “kimlikçi düşünce” ve “kimlik politikası” ayrımından bahsedebilir misiniz? Bu bağlamda “kimlik politikası” hak talebi ve özgürleşme politikası ile nasıl ilişkilenebilir?

Özenli ve dikkatli okumanızla kitabın ana fikirlerinden birini daha izah etmeme imkân veriyorsunuz, çok teşekkür ediyorum. Kimlikçi düşünce farklılıktan nefret eder. Kimliğin kendi kendisiyle özdeş olmasını, hiçbir farklılık taşımamasını arzu eder. İki yönlü bir saflaşma veya daralma arzusu. Bir yönü içe bakar: kimliğin içsel farklılıklarının budanması, diğer yönü ise dışarı: başka kimliklerin kimlik üzerindeki kurucu etkisinin inkârı. Yani ilkinde içsel farklılığın kurucu etkisi, diğerinde ise etkileşimsel farkın varlığı inkâr edilir. İçsel ve dışsal hiçbir farklılığın kabul edilmediği kimlikçi düşüncenin evreni

kaçınılmaz olarak “kimlikler savaşı”dır. Bu evrende kimlik radikal olarak ayrıldığı her bir kimliğin kurdudur. Dolayısıyla kimlikçi düşüncenin mantıksal sonucu saf şiddettir. Bir form olarak kimlikçi düşünce böyle. Sorunuzun özüne geliyoruz: Bu özsel kimlik savaşları senaryosunda “kimlik politikası”nın rolü nedir veya o nerede durur?

Hrant Dink bahsinde tikelliği yadsımanın sonuçlarına değinirken ima etmiştim. Kimliğin önemini göz ardı etmeyen ve fakat kimliği özgürleşme politikası açısından yorumlamayı deneyen bir kimlik kuramı çerçevesi geliştirmeye çalıştım kitapta. Kimliği nasıl düşünürsek özgürleşme politikasıyla uyumlu bir çerçeve ortaya koyabiliriz? Burada belirli tipte bir kimlik politikası -bölüşüm ve yapı söküm politikası gibi- özgürleşme politikasının boyutlarından birini oluşturacaktır. O halde şunu varsaymış oluyoruz: Kimlik politikası ne kadar kötü bir üne sahip olursa olsun özgürleşme politikasının amaçlarıyla uyumlu hale getirilebilir veya bir kimlik politikası belirli bir tarihsel anda özgürleşme politikasının gerçekleştiği tikel görünümü temsil edebilir.

Bu aksiyomdan kimlik politikasıyla kimlikçi düşünce arasında bir aynılık veya özdeşliğin tarihsel bir zorunluluk olmadığı sonucu ortaya çıkar. Yani kimlikçi düşünce ile kimlik politikası arasında analitik bir ayrım yapmamız gerekiyor. Antonio Gramsci'nin özellikle Sezarizm çözümlemesinde belirgin olan bir bakış açısıyla söylersek, kimlik politikasının anlamı, son çözümlemede, bir şemaya göre değil somut tarihi koşulları içinde kavranabilir. Herhangi bir kimliğin kimlikçi düşünceyle ilişkisi ancak tarihsel koşullar içinde açıklık kazanır. Bu noktada sorunuzun son kısmına doğru bir geçiş sorusu da ben sorayım: Peki kimlikçi düşünce ve kimlik politikası arasında a priori bir özdeşlik bulunmadığına dair tarihsel kanıtlar veya örnekler var mıdır?

Bu soru “kimlik politikası”nın tarihine yönelmemizi gerektiriyor. Burada keskin bir ayrımla, bir tarihsel kırılmayla karşılaşılıyor. Bu terim özellikle 1980 sonrasında olumsuz bir anlam kazandı, mikro-milliyetçilik, etnik ayrılıkçılık ve dışlamayla özdeşleşti. Bu tarihsel anda kimlikçi düşünce ve kimlik politikasının özdeşleştiği pek çok örnek de ortaya çıktı. Oysa kimlik politikasının ortaya çıkışı daha eskidir. 1960'ların siyah hareketi ve feminist harekete gider. Nancy Fraser'ın çözümlemesindeki gibi, bu ilk kuşak kimlik politikasının 1980 sonrası kırılma sonrası hâkim olan kimlik politikasından farklı olduğunu düşünmek için pek çok neden var. Elbette burada ilk kuşak ideal bir örnek olarak ileri sürmek zor, çünkü daha o zaman kimlikçi düşüncenin nüveleri ortaya çıkmaya başlıyordu. Bu hareketlerin diyalektik olarak kavranması gerek.

'...ilk kuşak kimlik politikasının 1980 sonrası kırılma sonrası hâkim olan kimlik politikasından farklı olduğunu düşünmek için pek çok neden var. Elbette burada ilk kuşağı ideal bir örnek olarak ileri sürmek zor, çünkü daha o zaman kimlikçi düşüncenin nüveleri ortaya çıkmaya başlıyordu. Bu hareketlerin diyalektik olarak kavranması gerek.'

Jacques Derrida

'TANINMA POLİTİKASI ÖZGÜRLEŞME POLİTİKASIYLA İLİŞKİLENİRSE, KİMLİKÇİ DÜŞÜNCEYE DE MESAFE AÇILIR'

Bu ilk kuşak hareketleri kimlikçi düşünceden ayıran en önemli özelliklerden biri, kimliklerin tanınması talebini yapısal bir dönüşüm talebiyle birlikte, bazen onun parçası olarak ortaya koyan bir tanınma politikasına dayanmalarıydı. Bunu şöyle de ifade edebiliriz: Eğer tanınma politikası bu hareketlerde olduğu gibi yapısal dönüşüm programıyla veya bölüşüm politikası ve yapısöküm politikasıyla kopmaz bir bağa sahipmiş gibi yorumlanıyorsa özgürleşme politikasıyla ilişkilendirir, bu irtibat güçlendikçe kimlikçi düşünceye mesafe de açılır.

Bölüşüm politikasının ekonomik adaletsizliği ortadan kaldırmaya dair bir sol politika olduğunu biliyoruz. Yapısöküm politikası ise bir kimliği ele alırken onun üzerinde durduğu sembolik düzeni sorgular. Mesela sorunumuz “siyah” ve “beyaz” kimlikleri. Bir yapısöküm politikası bu durumda siyahı sadece tanıyan bir kimlik politikasından farklı olarak siyah-beyaz ayrımını oluşturan sembolik düzenin ikiliklerini sorgular ve farklı bir “kimlik politikası”na yol açar. Bu kimlik politikasında kimlik önemini sürdürür ama bundan böyle eşsiz ve değişmez özünü bizi başka kimliklerden temelden ayıran, kimlikçi düşünceyle özdeşleşen ve toplumsal-siyasal varoluşumuzun tek kaynağı olarak tasavvur edilen bir güç olmaktan çıkar.

DERRIDA FELSEFESİNİN APOLİTİKLİĞİ

Kimlik tartışmaları “yapısöküm” işe dâhil olduğunda nasıl bir anlam kazanıyor, “yapısöküm”ün “başka” politikası kimlik politikaları ile birlikte düşünüldüğünde bize bu açıdan ne söyleyebilir ve neyi kaçırmamızın önüne geçer?

Kitapta Jacques Derrida felsefesinin bütünüyle değil sadece bu felsefenin temel kavramlarından biri olan “yapısöküm”le ilgiliyim. Derrida’nın felsefesi pek çok eleştiriye ve hatta hücum maruz kaldı biliyorsunuz. İlgi alanım bunların her birini tek tek tartışmaya izin vermiyor ama sorunuzdaki bağlama şu şekilde yönelmek de daha kolay olacak sanıyorum: Bu eleştirilerden en anlaşılmasız olanı “apolitiklik” iddiasında toplanıyordu, Derrida felsefesinin apolitikliği. Hem Derrida’nın son dönem felsefesinden (“geç Derrida”dan) hem de “yapısöküm”ün mahiyetine yönelik bir araştırmadan hareketle bu iddianın sorunları ortaya konulabilir.

Kitapta “yapısöküm”ü “başka” politikasının hareket edebileceği bir felsefi zemin olarak yorumlamaya çalıştım. Derrida felsefesine yönelik bir aşırı yorum veya bir çıkarım olmaktan çok Derrida’nın kendi amaçlarıyla uyumlu bir faaliyet bu. Zira Derrida yapısökümün politikleşmeyi “uyandırıcı” olduğunu açıkça yazar. Bu noktada yapısökümün yönelebileceği iki politik hedef var. Biri, kimliğin içindeki kurucu farklılığın yakalanması aracılığıyla kimlikçi düşüncenin çözümlenmesi. Diğeri ise farklılık ögesinin vurgulanmasıyla bir “başka/öteki” politikasına yol açması. Bu iki politika birbiriyle ilişkilidir. İkisi de kimlikçi düşüncenin iddialarını bozguna uğratar. Bir yandan içsel fark diğer yandan dışsal fark devreye girer ve bu iki fark birbiriyle örtüşür.

FANON, SÖMÜRGE TOPRAKLARI, KİMLİK ve TANINMA MÜCADELESİ

Kimlik ve tanınma mücadelesi konusu Fanon’un düşüncesiyle birlikte tartışıldığında mesele biraz daha karmaşıklaşıyor. Çünkü artık sömürgecilikten de bahsediyoruz. Özellikle yine güncel siyaset içinde çok tartışılan anti-emperyalizm konusu da meseleye dâhil oluyor. Bu bağlamda kimlik politikası, sömürge topraklarında anti-emperyalizm ile nasıl ilişkililiyor? Ayrıca Fanon’un fikirleri genellikle şiddet düşüncesi ile birlikte anılıyor ve buna indirgeniyor ki siz de bahsediyorsunuz. Bunu biraz açabilir miyiz? Yoksa bu şiddet meselesi sömürge koşullarında kimlik politikasına başka etkenler, dezavantajlar eklendiği için mi konuya dâhil oluyor?

Kimlikçi düşüncenin en katı ve şiddetli formlarından biri sömürgecilik koşullarında ortaya çıkar. Kimlikçi düşünce sömürgede mantıksal sonuçlarına ulaşır. Fanon bunu “sömürge dünyası Manicidir” diyerek ifade ediyordu. Manici, yani ak-karacıdır. Fanon bu dünyanın Aristoteles mantığınca yönetildiğini de ekler. Ak-kara durumu, farklı ve birbiriyle uyumsuz iki tözden kaynaklanmaktadır. Uzlaşmaz tözler söz konusudur burada. Kimlikçi düşünce de hem dışarıya kapalı, etkileşim içermeyen hem de kendi içinde bir farklılık unsuru barındırmayan böyle tözsel bir kimlik anlayışlarına dayanır. Bu aşamada Said’in çözümlediği Şarkiyatçı söyleme yakın bir noktadayız. Çünkü Şarkiyatçılık da bir söylem ve düşünce biçimi olarak kimlikçi düşüncenin hâkim örneklerinden birini temsil eder. Şarkiyatçı

‘Kimlikçi düşünce sömürgede mantıksal sonuçlarına ulaşır. Fanon bunu “sömürge dünyası Manicidir” diyerek ifade ediyordu. Manici, yani ak-karacıdır. Fanon bu dünyanın Aristoteles mantığınca yönetildiğini de ekler. Ak-kara durumu, farklı ve birbiriyle uyumsuz iki tözden kaynaklanmaktadır.’

söylemde “Doğu Doğudur, Batı da Batı.” Bunların ikisi farklı tözleri temsil ettiklerinden epistemolojik ve ontolojik olarak birbirlerinden radikal olarak farklıdırlar.

‘FANON DÜŞÜNÇESİNİN İNDİRGENMESİ’

Fanon’da şiddet konusuna gelirse, bu mevzunun özellikle Sartre’in etkisiyle popülerleştiğini ve bir galatı meşhura dönüştüğünü belirtmeliyiz. Fanon’un önerisi Gandhi’den farklılaşıyordu hiç kuşkusuz ve şiddet Fanon düşüncesinin temel boyutlarından biriydi, bu tamam. Ancak Arendt’in Şiddet Üzerine başlıklı kitabında bir örneği bulunan, Sartre tarafından dolaşıma sokulmuş Fanon imgelerini de sorgulamalı. Sartre, Yeryüzünün Lanetlileri kitabına yazdığı önsözde Fanon’daki şiddetin bireysel bir olgu olarak düşünülmesine yol açmıştır. Oysa şiddet Fanon’da sömürgelelikten kurtuluşun (dekolonizasyon) yapısal olarak içerdiği bir olgudur.

Fanon, sömürgelelikten kurtuluşun evrimci bir geçiş olmadığını, varlığa yöneldiğini, eskiden seyirci olanları tarihin oyuncularına dönüştürmeyi amaçladığını yazar. Şiddet bu yapısal programın her bir boyutuna içkindir. Bunu böyle anlamadığımızda, popüler Fanon imgelerindeki gibi, bireyleri eline kalaşnikof alıp fırlamaya çağıran bir şiddet peygamberi portresi ortaya çıkar. Fanon düşüncesinin indirgenmesidir bu. Fanon’un söylediği sadece silahlı mücadele değildir, sömürgelelikten kurtuluşun ayrılmaz bir parçası olan kültür devrimi de şiddet içerir Fanon’un yapısal tasarısında.

‘EFENDİ – KÖLE TERİMLERİ FANON’UN DÜNYASIYLA UYUMLUDUR’

Fanon da bir Tolstoy olmayı isteyebilirdi belki. Fanon der ki, sömürge kenti çok özgül bir politik coğrafya, burada katı bir sömürgeci ayırım işliyor, sömürgeci tepeden tırnağa her alanı işgal etmiş, buna verilecek karşılık yumuşak bir geçiş olamaz, eğer bu düzen değiştirilmek isteniyorsa, çok katı bir düzen olduğundan şiddet içermeyen bir karşılıkla değişmez.

Bunun nedenlerinden biri sömürgeciliğin karşılıklı tanınmanın mümkün olmadığı bir dünya kurmasıdır. Fanon’un bir Hegel yorumcusu olduğunu ve bir şiddet peygamberinden farklı bir biçimde söz konusu durumun nedenlerini tartıştığını anımsamalıyız. Hegel’in fenomenolojisinde tanınma karşılıklı tanınmayı içerir. Efendi ve köle, çelişkili bir ilişki içinde olsalar bile birbirlerini tanırlar. Oysa Fanon şunu

söyler: Sömürgecilik Hegel'in fenomenolojisini yolundan sap-
tırarak karşılıklı tanınmanın berhava olduğu bir dünya kurar.
Aslına bakılırsa, efendi-köle terimleri Hegel'den çok Fanon'un
dünyasıyla uyumludur. Hegelci "köle" bir köleden çok hiz-
metkârken, Fanon'un dünyasında tam anlamıyla bir köle
çıkartır karşımıza. Karşılıklı tanınma imkânının bulunmadığı
noktada bu ilişkilerin kendisi nasıl şiddet içeriyorsa aşılması
da şiddete doğru yönelir.

Popüler Fanon imgesindeki yanılğı bunlarla sınırlı değil. Bu
imgede Fanon anti-empyralist bir milliyetçi olarak algılanı-
yor. Fanon'un bir tür milliyetçi, bir Üçüncü Dünya milliyet-
çisi olduğu bir açıklamadır, belli bir doğruluk payı da vardır.
Tıpkı Fanon düşüncesinde şiddetin bir yerinin bulunması
konusunda olduğu gibi. Fakat bir de yapı-söküm politikası-
nı erken bir tarihte dile getiren Fanon var, zenci kimliğinin
beyaz adamın ürünü olduğunu söyleyen Fanon.

EDVARD SAİD ve "DÜNYALAR ARASINDA" KONUMU

Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık kitabının en temel bölümlerinden birisi Edvard Said düşüncesiyle kimlik ve tanınma mücadelesinin tartışıldığı bölüm. Said'in kendi konumu aslında meseleyi epey farklı bağlamlarda tartışmanın yolunu açıyor. Çünkü düşünür, Filistinli, sürgün, Amerikalı bu nedenle parçalı bir kimliğe sahip. Sizin ifadenizle "dünyalar arasında" bir konumda. Bu durum Said'in kimlik ve tanınma mücadelesine dair fikirlerini nasıl etkiledi? Çünkü onun tahayyülünde kimlik tanınma mücadelesini ve politik bağlamı dışlamıyor ancak bir şekilde bu kimlikten özgürleşmeyi istediğine de tanık oluyoruz.

"Dünyalar arasında" konumunu Türk sağındaki sözde Said takipçilerine karşı özellikle vurgulamalı. Bu takipçilerin gaze-
tede köşe yazıp haftada en az üç kez televizyonda görünenle-
rinden biri, hızını alamayarak, eski "medeniyetçi" başbakana
"Türkiye'nin oryantalizme ve yeni sömürgeciliğe karşı müca-
delesini temsil eden Edward Said'i" olarak selam çakmıştı.

Aslına bakarsanız, 1960'lardan 2000'lere eleştirel kuramın çe-
şitli düşünürlerini sürekli yorumlayan, dahası, çalışmalarıyla
kendisi de eleştirel kuramın bir parçası olup ona yeni bir yön
veren bir düşünür olarak Edward W. Said değildir burada söz
konusu olan, daha ziyade onun 1978'de kaleme aldığı Şarki-
yatçılık kitabının kötü bir yorumudur. Kitabın son bölümün-

'1960'lardan 2000'lere eleştirel kuramın çeşitli düşünürlerini sürekli yorumlayan, dahası, çalışmalarıyla kendisi de eleştirel kuramın bir parçası olup ona yeni bir yön veren bir düşünür olarak Edward W. Said değildir burada söz konusu olan, daha ziyade onun 1978'de kaleme aldığı Şarkiyatçılık kitabının kötü bir yorumudur.'

de, Said'in kuramının pozitif politik önerisini "sürgün kozmopolitizmi" olarak yorumlarken hem belirttiğiniz "dünyalar arasında" konumun politik sonuçlarını düşünmeye çalışıyor hem de Said'in kuramsal mirasını bu sözde takipçilerden kurtarıp yeniden düşünmeye davet ediyorum.

1967'ye kadar Batının edebi, felsefi ve müzikal birikimiyle iştigal eden bir hümanistti Said. 1967'de İsrail işgalinin çarpıcı yayılmasıyla birlikte entelektüel serüveninde bir değişiklik meydana geldi. Bununla birlikte Said hiçbir zaman Batıya karşı Doğuyu savunan bir yazar olmadı, son eserlerinden birinde hümanizmin liberal yorumunun ötesine geçme vaadi taşıyan radikal hümanizmi önerdi.

'ŞARKİYATÇILIK'I İSTİSMAR EDEREK BATI DÜŞMANLIĞI YAPMAK POLİTİK GETİRİSİ YÜKSEK BİR MANEVRA'

Bazı eleştirmenleri Said'in radikal hümanizmini dahi Avrupamerkezci bulurken memleket sağcılarının Said'i Doğuculuğun paravanına dönüştürmeleri bu ülkeye özgü paradokslardan, paradoks lüzumsuz felsefi bir kelime oldu, çarpıtmalardan biridir. Said'in bırakın eleştirel kurama katkı yapan başka radikal eserlerini mevzubahis olan Şarkiyatçılık bile doğru dürüst okunmamıştır bu mahfillerde. Okunmuş olsa, kitabın daha ilk sayfalarında Şarkiyatçı söylemin ayırt edici vasfının Doğu ile Batı arasında ontolojik ve epistemolojik bir ayrım olarak belirlendiği kolaylıkla teşhis edilebilirdi. Bu durumda, elbette, Doğuların kendilerinin de Şarkiyatçı söylemin parçası olup olmadıkları yönünde bir kuşku doğardı. Oysa Said'in Şarkiyatçılık kitabını istismar ederek Batı düşmanlığı yapmak hem aklı fazla yormadan ulaşılabilecek kolay bir tutum hem de politik getirisi yüksek bir manevra...

Kimlikle ilişkisine gelirsek, oldukça karmaşık bir durum var. Said bir yandan bir tanınma mücadelesinin parçasıdır, öte yandan, Said'in lügatında kimlik çoğu zaman olumsuz bir kelime olarak geçer. Bunu tersinden ifade etmek de mümkün: Said bir yerde çağımızdaki narsistik ve kökenci kimlik incelemeleri veya kendi terimimizle söylersek kimlikçi düşünce kadar ilginçlikten uzak başka bir şey olmadığını yazar. Ardındansa hemen ekler: Yine de baskı altında tutulan kimlikler ile egemen kimlikler konumları birbirinden farklıdır ve ilki adına üstlenilen davaların özel bir politik anlamı vardır.

Şarkiyatçılık, Edward W. Said, Çev.: Berna Ülner, syf.:416, Metis Yayıncılık, 2003

‘İRÖNİ SAİD’DE YAŞAMSAL BİR ROL OYNUYOR’

Buradaki gelgitli vaziyetin bir benzeriyle Said’in yoldaşı ve dostu Mahmud Derviş’in bir anektodunda karşılaşmak ilginç olmuştu benim için. Filistin’in büyük şairi annesi hakkında yazdığında Filistinliler’in onu ana-vatan olarak anlamalarından dolayı serzeniş edemiş bazen. Sanatçı Derviş’in konumundan bakılırsa bir estetik özerklik talebi olarak yorumlanabilir bu. Yine de politik bir bağlamı da bulunmaktadır. Said’in bir tanınma mücadelesini, kimlikçi düşünceden farklılaşan bir tür kimlik politikasını üstlenmesine eşlik eden kimlikten özgürleşme arzusunu bu resimin içine yerleştirerek okuyabiliriz. İronik bir tutuma yol açıyor bu. Kitapta kimliğe yönelik geliştirmeye çalıştığım yaklaşımın önemli bir parçası olan “ironi” Said’de yaşamsal bir rol oynuyor. “Dünyalar arasında”lık koşullarından türeyen bir “hem hem de” anlayışı, kimlik ve kimlik olmayanı birlikte düşünen bir “hakikat anı”na ulaşma arzusu, kimliğin ve kimlik olmayanın, tikelin ve evrenselin ilişkisiz bir boşlukta hakikat anını iskalayacakları düşüncesiyle ilişkiye geçirilmelerine dayanan, geçişli ama sentezin zorlaştığı bir tür diyalektik...

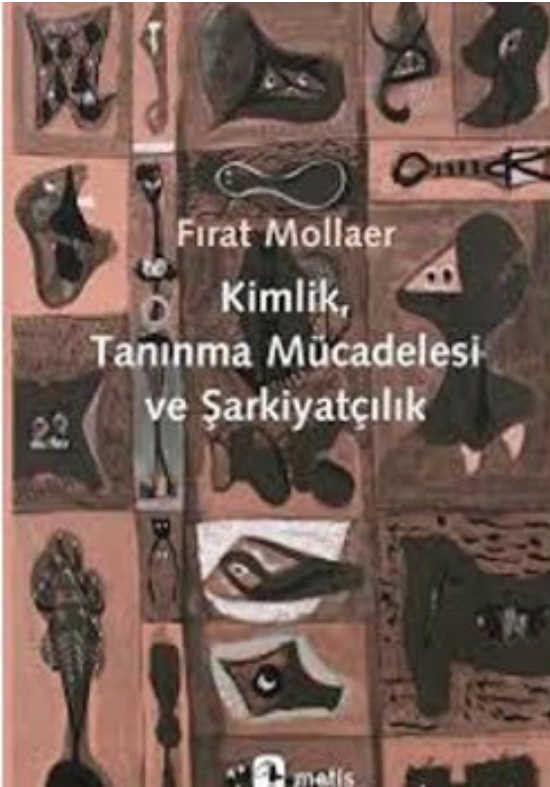
Son olarak, kitapta tartıştığınız “eleştirel sekülerizm” üzerinde durabilir miyiz biraz?

Eleştirel sekülerizm ana akım liberal sekülerizmden farklı bir anlayışı temsil ediyor. Din veya dinin ortodoks yorumları da eleştiri konusu olabilir ama burada başlıca odak noktası, kültür, ulus, devlet ve kolektif kimlik gibi yapılarıdır. Eleştirel sekülerizm bunların doğal ve değiştirilemez olgular değil tarihsel ve değişime açık olgular olduğunu varsayar. Dolayısıyla eleştirel sekülerizm, Said düşüncesinin kavramsal dağarcığında kimlikçi düşüncenin aşındırılmasına yönelmiş kavramlardan biridir.

Said bu kavrama yönelik kuramsal alıştırmalara ilk olarak Başlangıçlar kitabında girişiyor. Şarkiyatçılık’ın gölgesinde kalmış, Joseph Conrad ve Otobiyografide Kurmaca gibi ilk dönem eserlerindedir bu.

‘KÖKENLERE KARŞI BAŞLANGIÇLAR’

Kitapta kökenlere karşı başlangıçlar teması geliştirilir. Eleştirel sekülerizme doğru gelişen bağlam ise, Said’in Vico’dan esinlenen hümanist bir hamleyle başlangıçları kökenlerin teolojik niteliğine karşı seküler insan faaliyetinin temel olgusu olarak değerlendirmesidir. Said’in bu

Kimlik Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık, Fırat Mollaer, 360 syf, Metis Yayıncılık, 2019.

kitabı yazdığı dönemde kimlikçi düşüncenin emperyal bir örneği olan Siyonizme karşı Filistin Kurtuluş Örgütü'yle irtibata geçtiğini biliyoruz. Böylece teolojik kökenler kimlikçi düşünceyi, seküler başlangıçlar ise 1967 sonrasında hem Filistin'de hem de Arap dünyasında gelişen yenilenme umudunu temsil ediyor. Said'in Şarkiyatçılık'a doğru yönelişinde de kayda değer bir payı olmuştur bu izleğin. Yine Vico'dan hareketle Doğu ve Batı'nın kökenler değil insan faaliyetinin ürünleri olduğunu ileri sürer Said. Said farklı kavramların ve kuramların bir politik coğrafyadan diğerine geçerken yaşadıkları dönüşümleri izleyen "gezgin kuram"dan sıkça bahseder. Eleştirel sekülerizm gezgin bir kuram gibi kendi ulusal politik bağlamımıza gelirse neye dönüşür?

Sekülerizm çok fazla değer yüklü, özellikle ulusal bağlamda düşünüldüğünde bir kimlik haline getirilmiş, hatta bir kimlik savaşının veya kültür kavgasının tarafı kılınmış bir kelime. Modern Türkiye tarihinde köklü bir geçmişi olan, egemen modernleşme anlayışından kaynaklanan ve kabaca sekülerler-muhafazakârlar olarak tanımlanan kültür kavgasından bahsediyorum. Eleştirel olarak düşünülmüş bir sekülerizm, bu kültür kavgasının ardındaki Doğu-Batı gibi kolektif kimlikleri çözümdürür. Eleştirel sekülerizm, kolektif kimliklerin tözcü ve kapalı bütünlükler haline getirilmelerini insani faaliyetin indirgendiği bir "şeyleşme" durumu olarak görür.

Sekülerizmin bu politik coğrafyada içine gömüldüğü kimlik bağlamına karşı, eleştirel sekülerizm bir kimlik haline getirilmeye çok daha az elverişlidir. Böylelikle bizi Fatih-Harbiye biçiminde tezahür eden cemaatçi kapanmalara karşı sürekli uyanık kılar. O halde eleştirel sekülerizm kavramının "bu topraklar"da yapabileceği epey iş var demektir.

ETKİNLİK

KIYI

04 Nisan 2019

Saat: 20:30

Moda Sahnesi,
İstanbul

ÇOK DA FIFI - HATUNLAR

06 Nisan 2019

Saat: 20:00

Glass Room, Uniq
İstanbul,
İstanbul

MINIFESTO: ACID PAULI

12 Nisan 2019

Saat: 20:00

Zorlu PSM,
İstanbul

ARA MALIKIAN MEET & GREET

13 Nisan 2019

Saat: 21:00

Volkswagen Arena,
İstanbul

ETKİNLİK

PINK MARTINI

14 Mayıs 2019

Saat: 21:00

Bursa

MAĞRUR FIL ÖLÜLERİ

17 Mayıs 2019

Saat: 20:30

Çevre Tiyatrosu,
İstanbul

THE 1975

16 Haziran 2019

Saat: 14:00

KüçükÇiftlik Park,
İstanbul

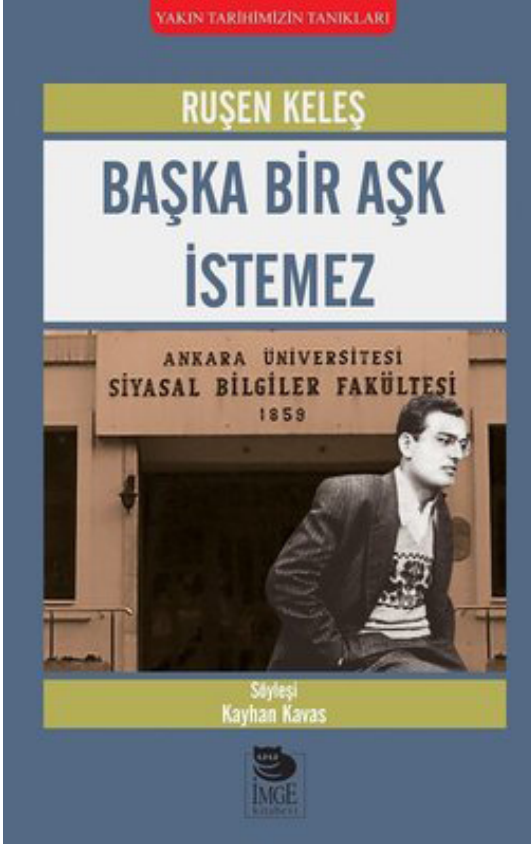
KEVIN MORBY

17 Temmuz 2019

Saat: 21:30

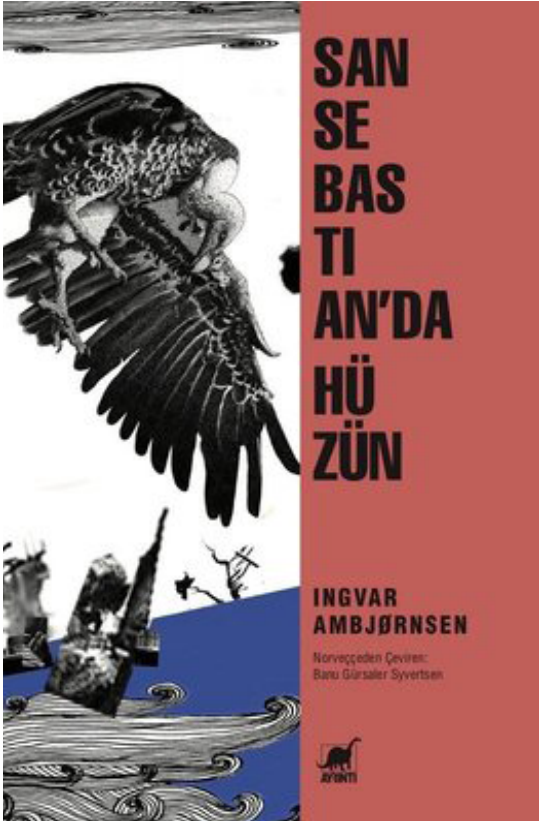
Salon İKSV,
İstanbul

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Başka Bir Aşk İstemez

Yazar: **Ruşen Keleş**
 Yayınevi: **İmge Kitabevi**
 Baskı Sayısı : **1. Basım**
 Sayfa Sayısı : **393**

San Sebastian'da Hüzün

Yazar: **Ingvar Ambjørnsen**
 Çevirmen: **Banu Gürsaler Syvertsen**
 Yayınevi: **Ayrıntı Yayınları**
 Baskı Sayısı: **1. Basım**
 Sayfa Sayısı: **192**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Sağlık Statüsü Belirleyicileri

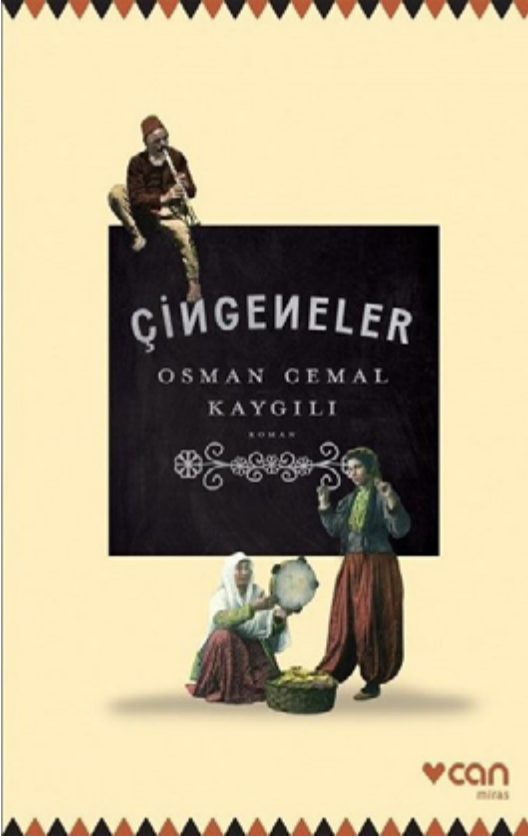
Editör: **Fatih Budak**
Yayınevi: **Siyasal Kitabevi**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **256**

Babam Beni Niye Öldürdü?

Yazar: **Gökhan Arslan**
Yayınevi: **Yitik Ülke Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **78**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

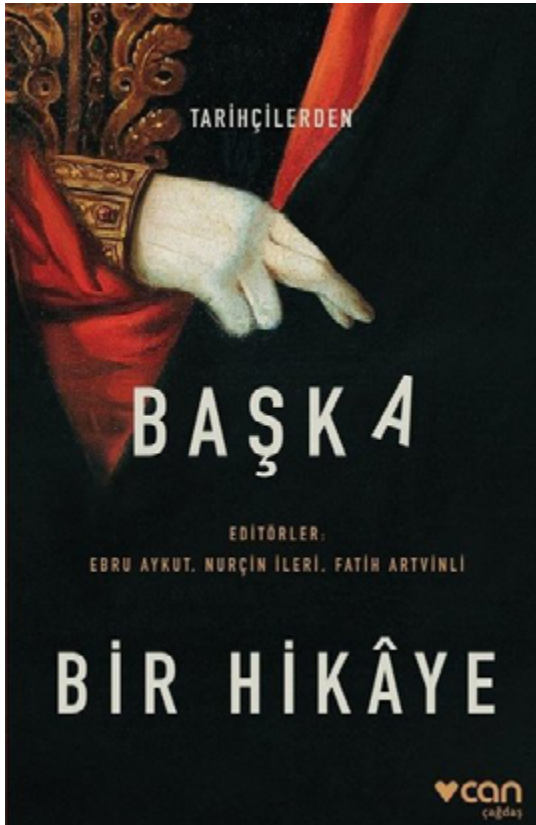
Çingeneleler

Yazar: **Osman Cemal Kaygılı**

Yayınevi: **Can Yayınları**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **304**

Tarihçilerden Başka Bir Hikaye

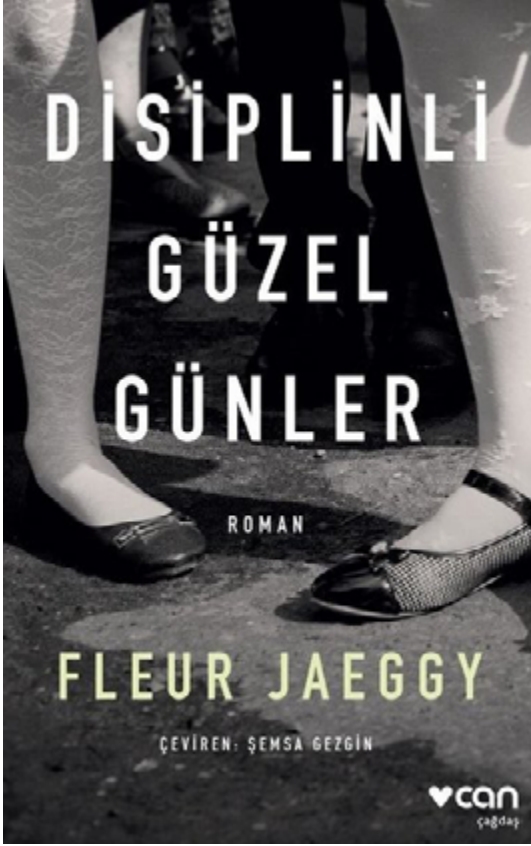
Editör: **Ebru Aykut, Nurçin İleri, Fatih Artvinli**

Yayınevi: **Can Yayınları**

Baskı Sayısı: **1. Basım**

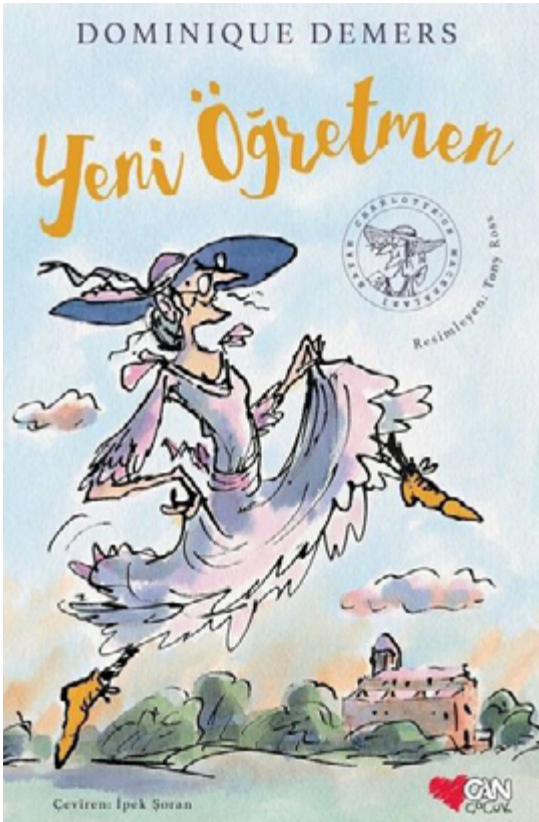
Sayfa Sayısı: **256**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Didiplinli Güzel Günler

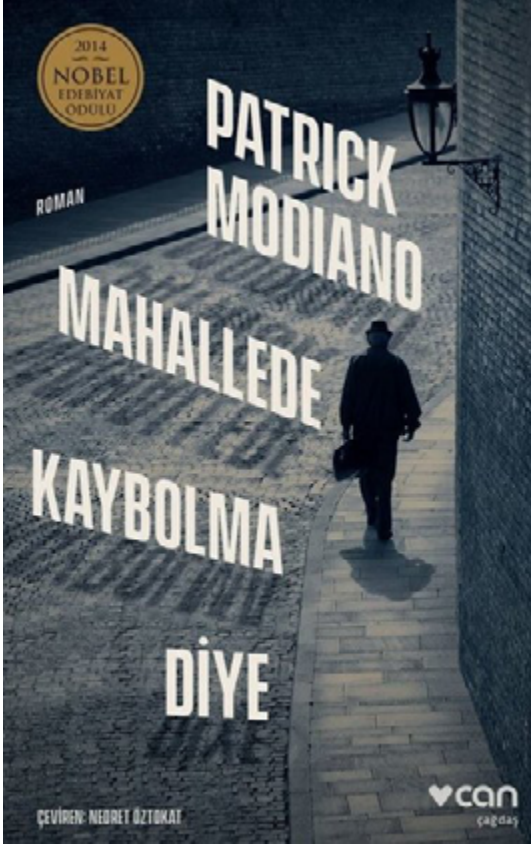
Yazar: Fleur Jaeggy
Çevirmen: Şemsa Gezgin
Yayınevi: Can Yayınları
Baskı Sayısı : 1. Basım
Sayfa Sayısı : 96

Yeni Öğretmen

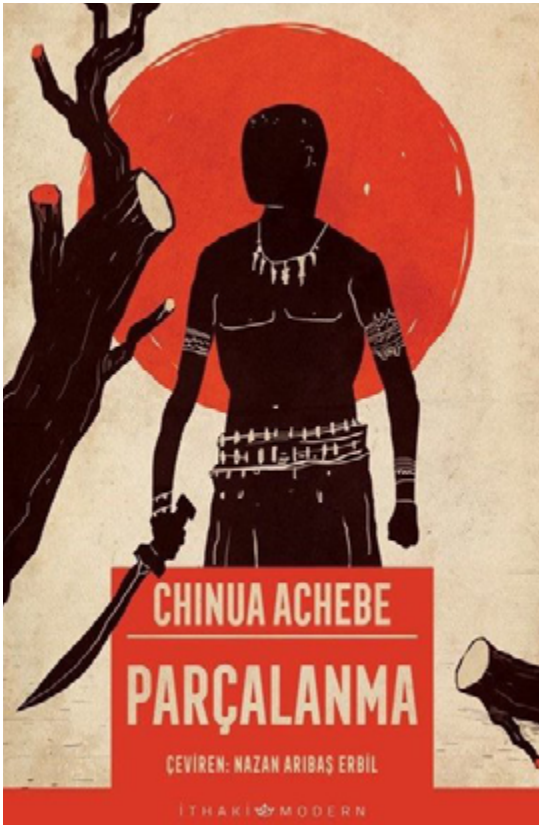
Yazar: Dominique Demers
Çevirmen: İpek Şoran
Yayınevi: Can Çocuk Yayınları
Baskı Sayısı: 1. Basım
Sayfa Sayısı: 64

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Mahallede Kaybolma Diye

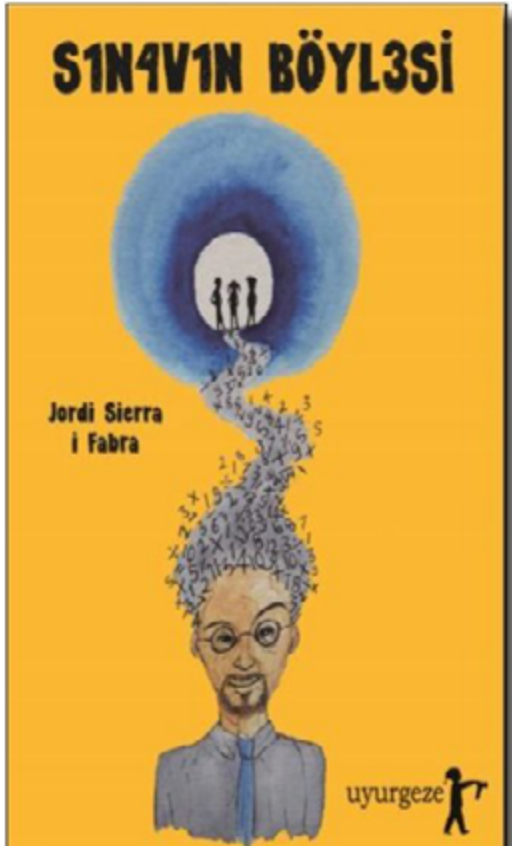
Yazar: Patrick Modiano
 Çevirmen: Nedret Öztokat
 Yayınevi: Can Yayınları
 Baskı Sayısı : 1. Basım
 Sayfa Sayısı : 120

Parçalanma

Yazar: Chinua Achebe
 Çevirmen: Nazan Arıbaş Erbil
 Yayınevi: İthaki Yayınları
 Baskı Sayısı: 1. Basım
 Sayfa Sayısı: 184

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Sınavın Böylesi

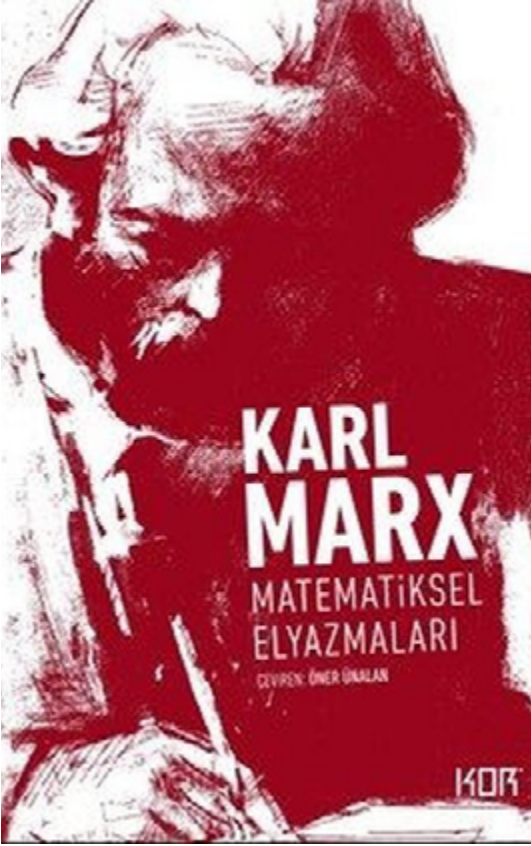
Yazar: **Jordi Sierra i Fabra**
Çevirmen: **Ercan Bayraz**
Yayınevi: **Uyurgezer Yayınları**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **174**

Bir Dava

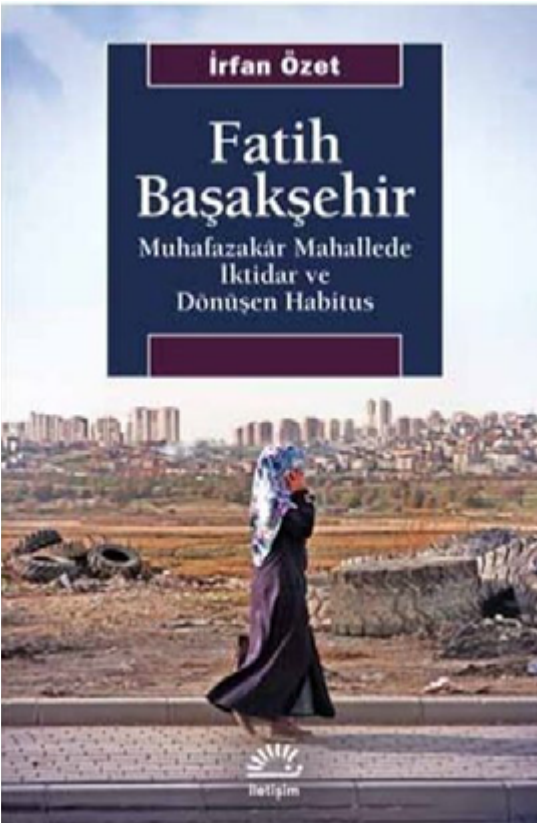
Yazar: **Ayhan Geçgin**
Yayınevi: **Metis Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **208**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Matematiksel Elyazmaları

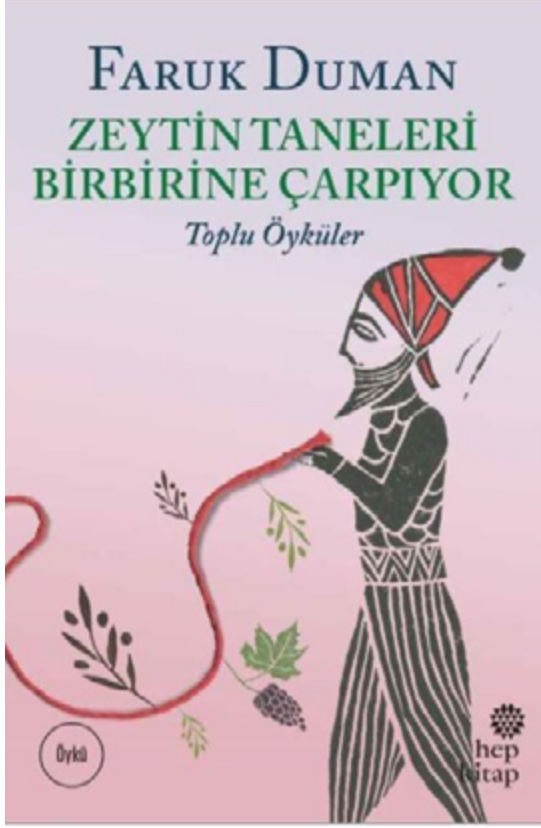
Yazar: **Karl Marx**
 Çevirmen: **Öner Ünalın**
 Yayınevi: **Kor Kitap**
 Baskı Sayısı : **1. Basım**
 Sayfa Sayısı : **375**

Fatih Başakşehir: Muhafazakar Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus

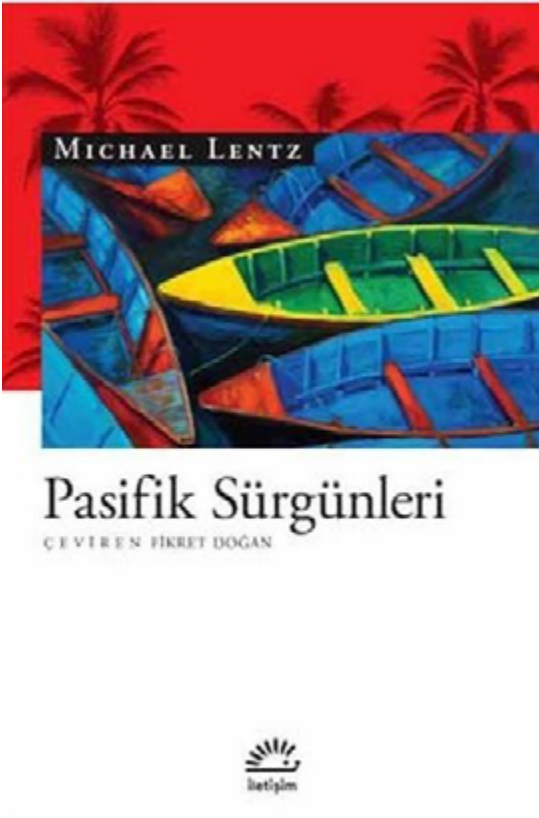
Yazar: **İrfan Özet**
 Yayınevi: **İletişim Yayıncılık**
 Baskı Sayısı: **1. Basım**
 Sayfa Sayısı: **357**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Zeytin Taneleri Birbirine Çarpıyor

Yazar: **Faruk Duman**
Yayınevi: **Hep Kitap**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **496**

Pasifik Sürgünleri

Yazar: **Michael Lentz**
Çevirmen: **Fikret Doğan**
Yayınevi: **İletişim Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **411**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

ԿԱՎՈՇ-ՆԱՄԷ

Երուանդ Թօլայեան

Աշխատասիրտներ Տերիկ և Արծուի Բախչինեաններու

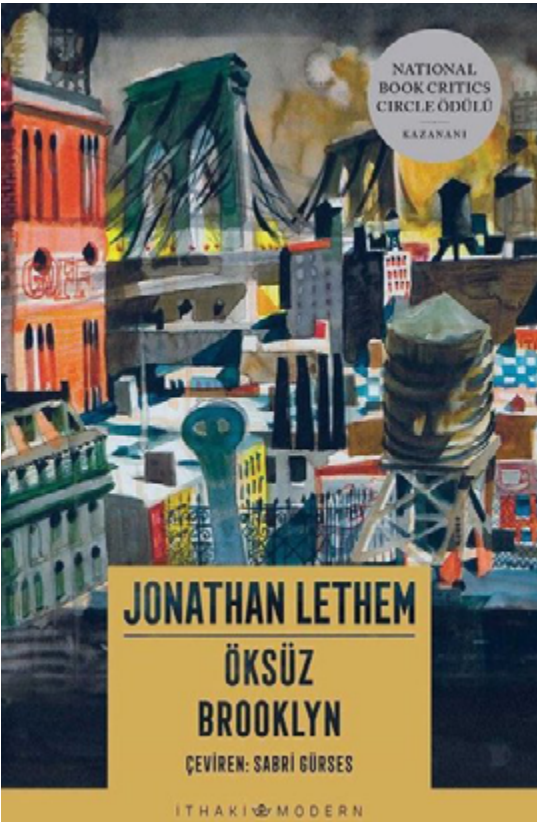
Gavroş Name-Ermenice

Yazar: **Yervant Tolayan**

Yayınevi: **Aras Yayıncılık**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **600**

Öksüz Brooklyn

Yazar: **Jonathan Lethem**

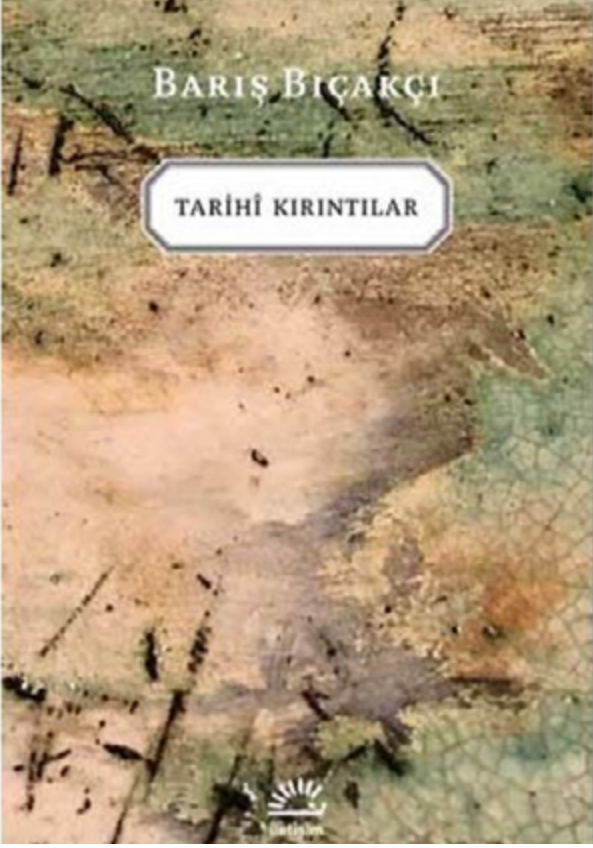
Çevirmen: **Sabri Gürses**

Yayınevi: **İthaki Yayınları**

Baskı Sayısı: **1. Basım**

Sayfa Sayısı: **312**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Tarihi Kırıntılar

Yazar: Barış Bıçakçı
Yayınevi: İletişim Yayınları
Baskı Sayısı : 1. Basım
Sayfa Sayısı : 194

Bir Bedenin Gerçeği

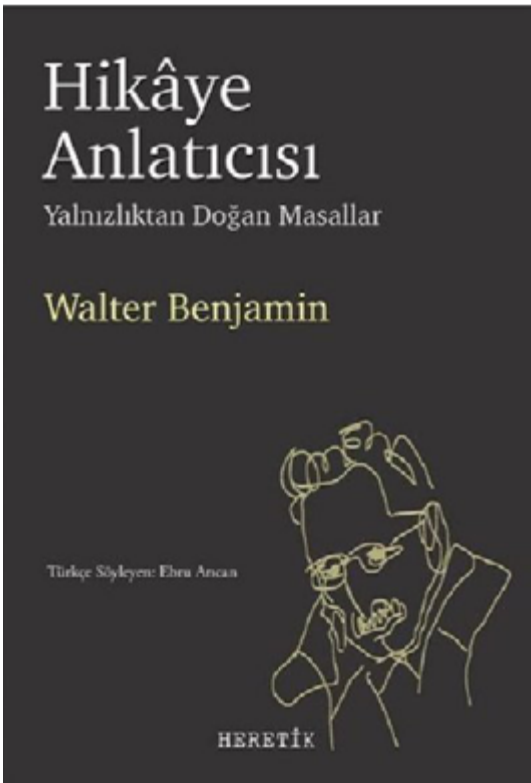
Yazar: Alexandria Marzano Lesnevich
Yayınevi: İthaki Yayınları
Baskı Sayısı: 1. Basım
Sayfa Sayısı: 400

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Seni Koruyan Kadınlar Var Bu Dünyada!

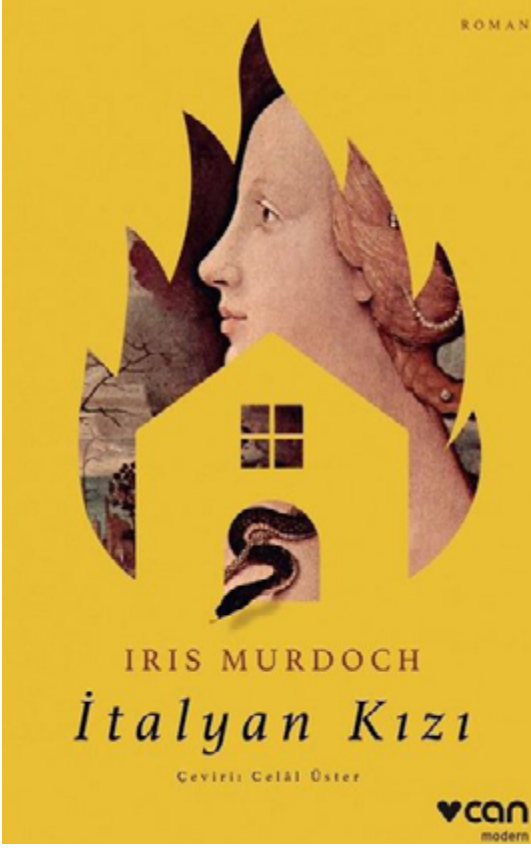
Yazar: **Gül Gülsün Yıldız**
 Yayınevi: **h2o Kitap**
 Baskı Sayısı : **1. Basım**
 Sayfa Sayısı : **120**

Hikaye Anlatıcısı

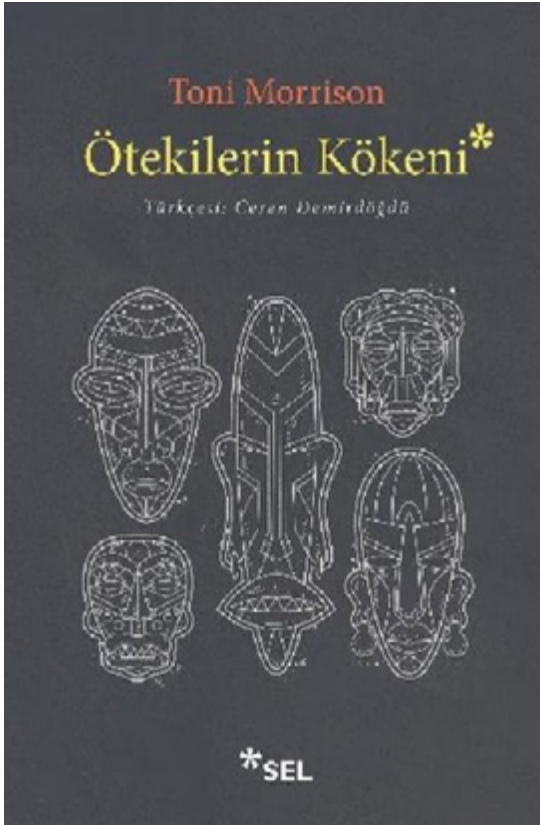
Yazar: **Walter Benjamin**
 Çevirmen: **Ebru Arıcan**
 Yayınevi: **Heretik Yayıncılık**
 Baskı Sayısı: **1. Basım**
 Sayfa Sayısı: **237**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

İtalyan Kızı

Yazar: **Iris Murdoch**
Çevirmen: **Celal Üster**
Yayınevi: **Can Yayınları**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **176**

Ötekilerin Kökeni

Yazar: **Toni Morrison**
Çevirmen: **Ceren Demirdöğdü**
Yayınevi: **Sel Yayıncılık**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **112**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

%99 için Feminizm: Bir Manifesto

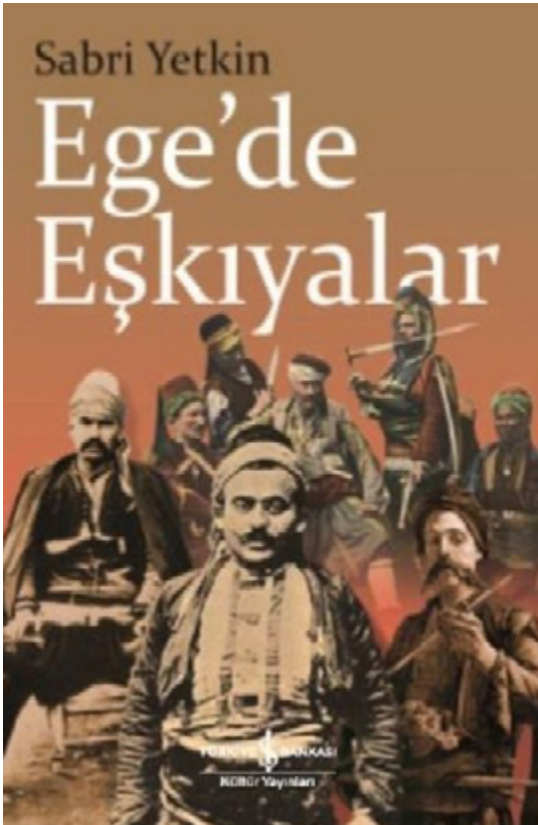
Yazar: **Cinzia Arruzza, Tithi Bhattacharya, Nancy Fraser**

Çevirmen: **Utku Özmakas**

Yayınevi: **Sel Yayıncılık**

Baskı Sayısı : **1. Basım**

Sayfa Sayısı : **120**

Ege'de Eşkiyalar

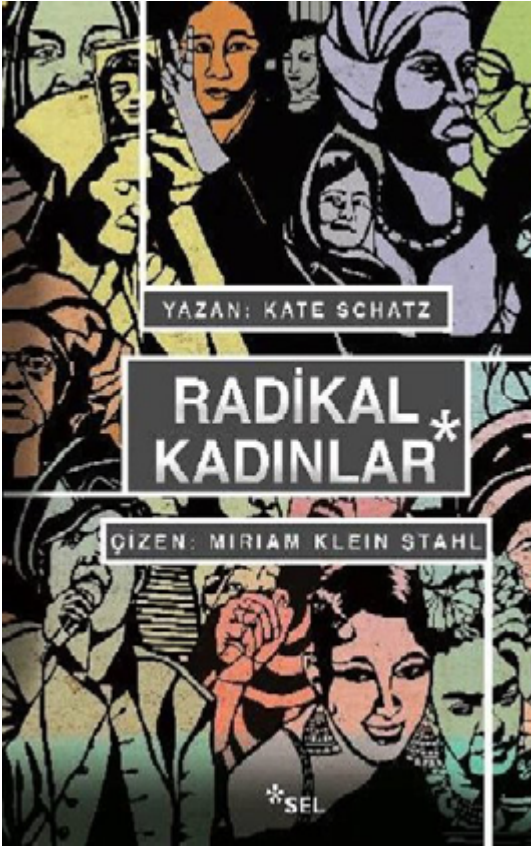
Yazar: **Sabri Yetkin**

Yayınevi: **İş Bankası Kültür Yayınları**

Baskı Sayısı: **1. Basım**

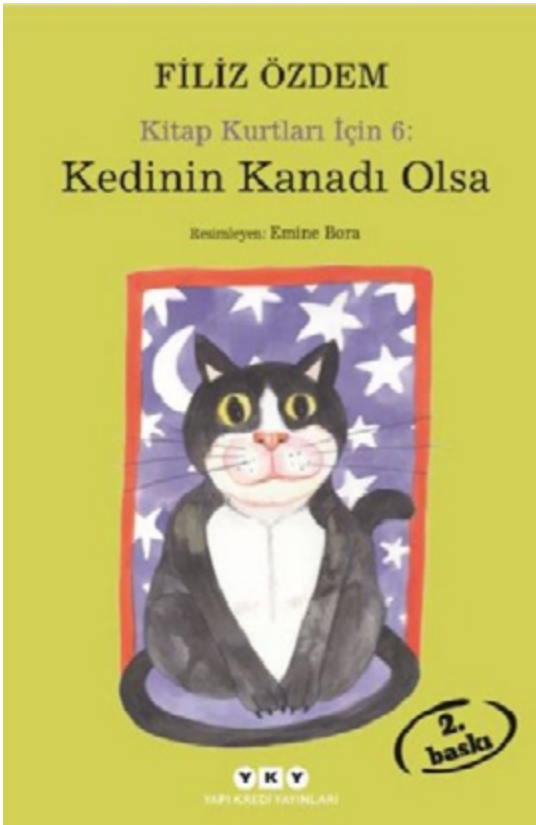
Sayfa Sayısı: **360**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Radikal Kadınlar

Yazar: **Kate Schatz**
Çevirmen: **Utku Özmakas**
Yayınevi: **Sel Yayıncılık**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **112**

Kedinin Kanadı Olsa-Kitap Kurtları İçin 6

Yazar: **Filiz Özdem**
Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **116**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

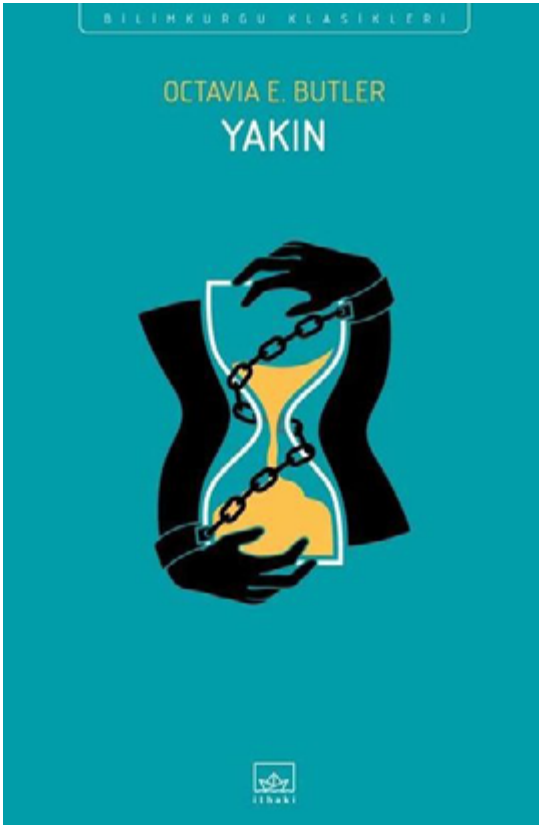
İyi Toplum Yoktur

Yazar: Nihan Kaya

Yayınevi: İthaki Yayınları

Baskı Sayısı : 1. Basım

Sayfa Sayısı : 168

Yakın

Yazar: Octavia E. Butler

Çevirmen: Emek Ergun

Yayınevi: İthaki Yayınları

Baskı Sayısı: 1. Basım

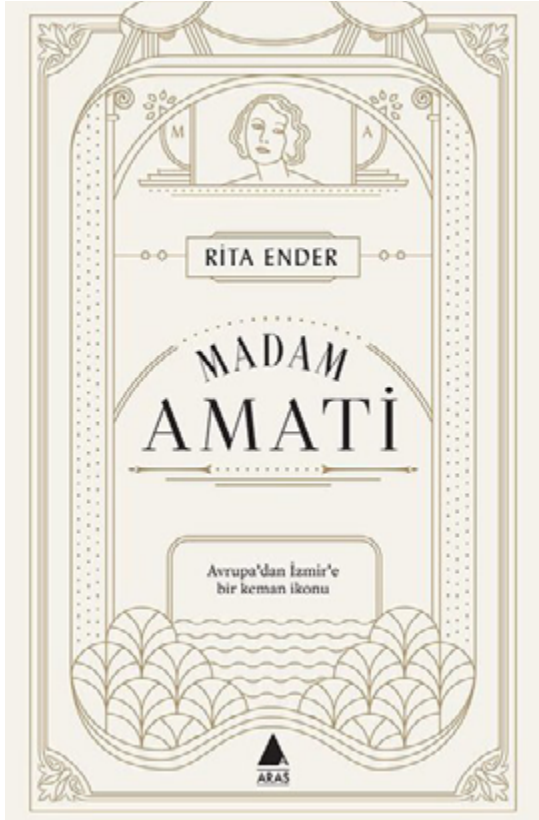
Sayfa Sayısı: 384

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Tanrı ve Çoklu Evren

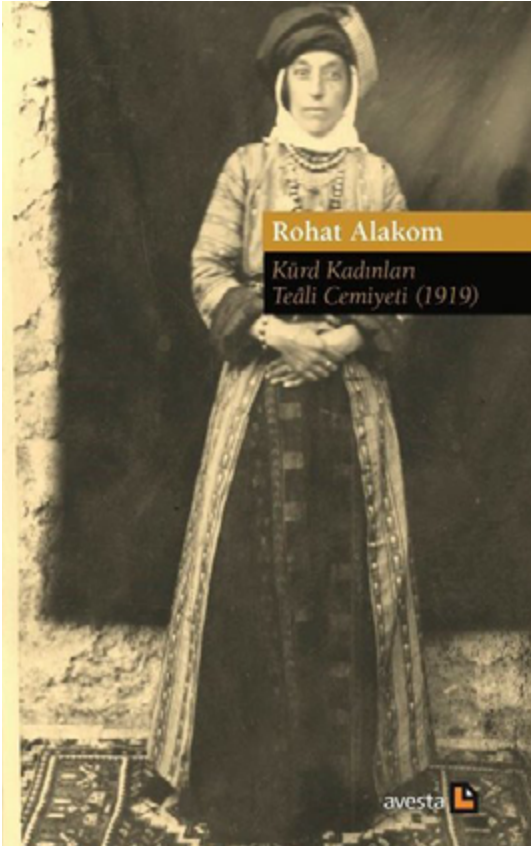
Yazar: **Victor J. Stenger**
Çevirmen: **Banu Özgür**
Yayınevi: **Ginko Bilim**
Baskı Sayısı : **1. Basım**
Sayfa Sayısı : **400**

Madam Amati

Yazar: **Rita Ender**
Yayınevi: **Aras Yayıncılık**
Baskı Sayısı: **1. Basım**
Sayfa Sayısı: **80**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

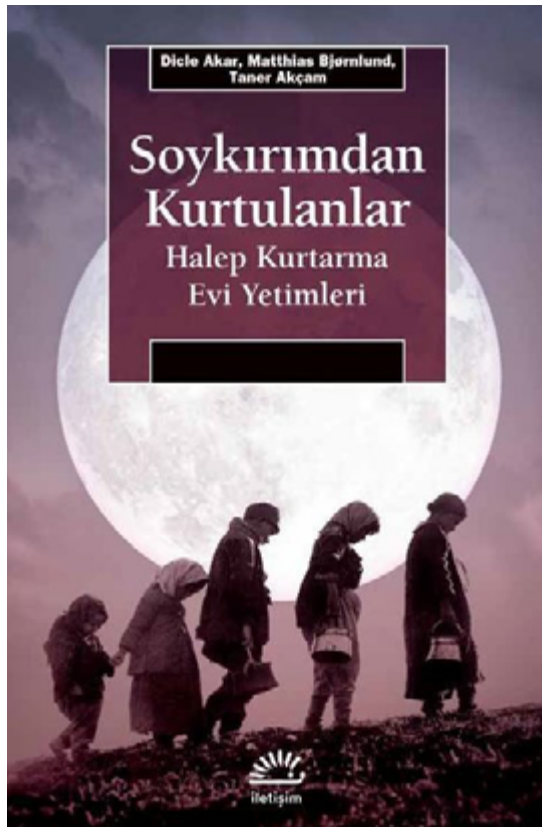
Kürd Kadınları Teali Cemiyeti-1919

Yazar: Rohat Alakom

Yayınevi: Avesta Yayınları

Baskı Sayısı : 1. Basım

Sayfa Sayısı : 120

Soykırımdan Kurtulanlar-Halep Kurtarma Evi Yetimleri

Yazar: Taner Akçam, Dicle Akar, Matthias Bjørnlund

Yayınevi: İletişim Yayıncılık

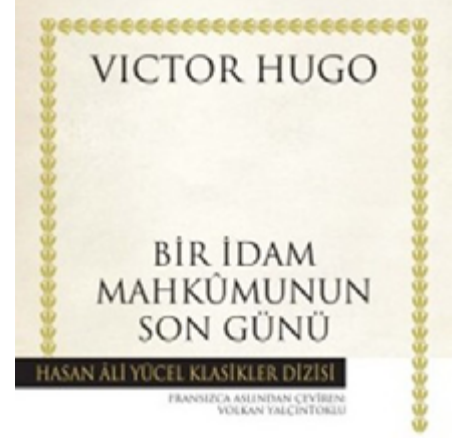
Baskı Sayısı: 1. Basım

Sayfa Sayısı: 332

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT

- 1. Bir İdam Mahkumunun Son Günü**
Victor Hugo , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- 2. Şeker Portakalı**
Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları
- 3. Olağanüstü Bir Gece**
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- 4. İçimizdeki Şeytan**
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları
- 5. Hayvan Çiftliği**
George Orwell, Can Yayınları
- 6. Fahrenheit 451**
Ray Bradbury, İthaki Yayınları
- 7. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu**
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- 8. 1984**
George Orwell, Can Yayınları
- 9. Satranç**
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- 10. Suç ve Ceza**
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Yayınları
- 11. Kürk Mantolu Madonna**
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları
- 12. Simyacı**
Paulo Coelho, Can Yayınları
- 13. Ay Işığı Sokağı**
Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- 14. Sineklerin Tanrısı**
William Golding , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- 15. Kuyucaklı Yusuf**
Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT DIŞI

1. **Metastaz**

Barış Pehlivan-Barış Terkođlu, Kırmızı Kedi

2. **Momo**

Michael Ende, Pegasus Yayınları

3. **Kral Şakir / Dostum Bu Çok Havalı!**

Varol Yaşarođlu, Eksik Para Çocuk

4. **Mustafa Kemal**

Yılmaz Özdil, Kırmızı Kedi

5. **Zafer Sızlanarak Kazanılmaz**

Haluk Tatar, Destek Kitap

6. **İKIGAI - Japonların Uzun ve Mutlu Yaşam Sırrı**

Hector Garcia, Francesc Miralles, İndigo Kitap

7. **Hayat Cesurlara Torpil Geçer**

Bircan Yıldırım, Destek Yayınları

8. **İyi Hissetmek**

David Burns, Psikonet Yayınları

9. **Seni Anlıyorum Anne**

Dilek Cesur, Yediveren Yayınları

10. **Hayvanlardan Tanrılara Sapiens**

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

11. **Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde**

Aidin Salih, Yitik Şifa

12. **Kalbin Temizse Hikayen Mutlu Biter**

Hakan Mengüç, Destek Yayınları

13. **Vazgeçebilmek**

Guy Finley, Destek Yayınları

14. **Bağırmayan Anneler**

Hatice Kübra Tongar, Hayy Kitap

15. **Ustalık Gerektiren Kafaya Takmama Sanatı**

Mark Manson, Butik Yayıncılık

gazete duvaR. 'dan oku

4.

[İraklı Hıristiyanlar: İnanç yüzünden hep ayrımcılığa uğradık](#)

9.

[Devrilen mevsimler](#)

14.

[1950'lerde Pazar Postası ve İkinci Yeni](#)

22.

[Erdal Öze mektuplar: Söylenmiş sözden kurtul!](#)

25

[Rüyalarınızdan tanıyacağınız bir Murat Gülsoy romanı: Ve Ateş Bizi Tüketiyor](#)

28.

[Fırat Mollaer: Çoğu kişi Dink'in kimliğine bakmıyor, onu görmüyordu](#)

